Невиконане замовлення

Юрий Маркович Рогоза

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Про Юлю

- Юрій Рогоза

Юрій Рогоза
Невиконане замовлення

ЧАСТИНА ПЕРША

ДИВНА ПРОПОЗИЦІЯ

Мода — штука цікава й не передбачувана. Інколи модними стають зовсім дивні речі, наприклад, книги про олігархів. Найчастіше такі книжки самі ж олігархи і замовляють, одразу ж після виплати авансу повідомляючи автору — нашому чи зарубіжному, несуттєво, — як вони у тій книзі повинні виглядати. Та чомусь виглядають усі вони (характерний збіг, правда?) зовсім несхожими на себе. Добрими, відвертими, цікавими та вихованими, — словом, такими собі душечками, найкращими друзями дітей, інвалідів, собачок та котиків усієї країни та всього міжнародного товариства.

Платять вони непогано, і це можна зрозуміти: автору ж належить створити не життєпис, а справжній фантастичний роман. Адже напиши він хоч напівправду, не кажучи вже про правду, — вийде книга про Бабайка, хоч бери й дітей лякай. Такі вже вони в житті, наші політики-олігархи, нічого не поробиш. Так воно є, що грошей у них багато, і на власні примхи вони їх не шкодують. Це ще одна їхня загальна риса характеру. Цікаво, чи не так?

Можливо, для когось таке замовлення — подарунок Божий. Та що там "можливо" — так воно і є! Однак ці ігри вже не для мене. По-перше, люди мене люблять за те, що я на сьогодні встиг написати. І мені соромно було б так відверто їм брехати (та й не обдуриш людину, не так вже це й просто: красивій казці вона готова повірити, прикрашеній брехні — не дуже). А по-друге, я знайомий (каюсь) з кількома впливовими можновладцями, які вирішують долі нашої бідної України. Пив з ними горілку (ще раз каюся), ходив по саунах і таке інше… Словом, розважався. І так мені зранку бувало огидно після тієї гульні, що й не розказати. Це було й не похмілля, і не алкогольне отруєння — хіба можна отруїтися коньяком ціною 200 доларів за пляшку?! Ні, зовсім інше самопочуття. Хоча й схоже на отруєння. Виходить, що спілкуючись з деякими людьми, так само можна отруїтися. Відчуття таке, неначе мухоморів об'ївся.

Можливо, саме тому я трохи здивувався, коли КНИГУ ПРО ОЛІГАРХА МЕНІ ЗАМОВИВ НЕ МАЙБУТНІЙ ГЕРОЙ (ТОЧНІШЕ, ГЕРОЇНЯ), А ЗОВСІМ ІНШИЙ ТИП — БАГАТИЙ І ПОЛІТИЧНО МОГУТНІЙ.

Сам олігарх, якщо розібратися… Міг би назвати, хто це, однак береженого Бог береже, занадто вже часто він у телевізорі з являється… До того ж, навіщо називати: адже замовлення я все одно не виконав… Домовилися, обговорили строки, і — не виконав. Відбулося таке зі мною вперше за все моє письменницьке життя. Мені б соромитися, а я все дякую Богу, що так вийшло. Інакше б я просто не написав того, що ви оце зараз читаєте. А можливо, книжка ця — головне, що я міг зробити для людей. Головніша всіх моїх попередніх хітів та казок… Призів та грамот у гарненьких рамочках… Можливо, саме щоб її написати, я й на світ народився…

Однак, повернемося до замовлення. Я про всякий випадок поламався, це я вмію. Попросив трохи часу — "подумати. Хоча що тут думати, коли гонорар пропонують царський — хто знає, може, роботодавці попередні мої успіхи враховують?.. А щоб не дуже я замислювався, навіщо здалося моє викривальне творіння про ту особу, яку хіба що лінивий не лає, — щедрий замовник сказав, що зразу ж перекладуть майбутню книжку англійською мовою, і уся сучасна Європа її прочитає. А тому потрібно, щоб була вона, "олігархиня", в моїй книзі злим політиком-людожером, що п'є з народу кров, як і годиться таких описувати. Такими їх в Європі уявляють наших українських олігархів (і не дуже сильно помиляються, до речі). Що там казати. Наші "нові українці" середнього англійця налякають до дрижаків. Та от біда — в Європі можуть не повірити, що це можливо, що такі люди не те що в Верховній Раді бувають, а взагалі на білому світі. Пом'якшувати треба деталі, поберегти цивілізовану психіку європейців. Ми ж до всього звикли, а вони…

Пригадую, задумливо курячи далеко за північ, я, вже розуміючи, що не втримаюсь, погоджуся, так і не зателефонувавши замовнику, аби сказати "так", заснув, і лише вранці, сонно ковтаючи каву під нудний телевізійний випуск новин, раптом аж підскочив, побачивши на екрані в якомусь черговому брутальному сюжеті всім знайоме обличчя. Та що там розмірковувати! Це ж вона, рибка моя, мій, так би мовити, об'єкт! Тішся, замовнику, автор прийняв рішення!

Та і як не прийняти! Молода, струнка навіть, каштанове волосся навколо змарнілого (кола під очима) обличчя… Це маска, звичайно. Грим, макіяж. Стилісти постаралися. Сама ж — мільйонерка, бандитка, газова принцеса, розкрадає Україну по шматках, роздає хабарі направо і наліво, б'є прислугу по обличчю (про це дружині косметолог розповідала, а тій — одна впливова банкірша, а тій — подруга-депутатка…). Коротше кажучи, інформація надійна.

Юля. Юлечка, як називає її на таємних записах майора Мельниченка пан Президент, додаючи до цього два-три брудних матюки. Я тобі покажу колючі очі!.. І твердий голос покажу!..

Залишки сну вивітрилися. Відчуваючи приємний холодок мисливця у грудях, я тут же подзвонив у приймальню державного свого замовника. Він зрадів, сказав, що отримати аванс я можу, коли захочу. Золото, не замовник!

Остаточно повеселілий, я став під душ, потім побрився, побризкав обличчя дорогим одеколоном (мільйонерки — вони теж жінки!), швидко одягнувся (портфель із всім необхідним у мене завжди приготований), схопив ключі від джипа і подивився на себе у дзеркало. Красень! Молодий лев! Ви ще не здогадуєтесь, Юліє Володимирівно, як я вас розмажу по стіні, виставлю злодійкою і стервом перед цілим народом (а про задоволеного замовника і казати годі: пачки доларів, здавалося, вже відтягують мою кишеню!). Ви, сама того не розуміючи, дорогенька, розколетеся перед модним писакою, зачаровані його посмішкою, пильним поглядом і "дружніми" запитаннями. Ви, звісно, панна непроста, це зрозуміло, та ж і я не вчора народився! 1 /, самовдоволено посміхнувшись у дзеркало, я зробив крок через поріг, до ліфта.

Щастило мені того дня. І прямий телефон офісу "української принцеси" отримав у знайомого депутата за один дзвінок. І її секретарка легко, після короткої паузи (радилася, напевно), призначила мені час на наступний день (мабуть, моя відносна популярність спрацювала), і підступний план бесіди склався за годину праці на комп'ютері… Тож, відкинувшись у кріслі, з насолодою закуривши "Кемел", відчув я себе таким крутим та немилосердним "мисливцем на олігархів", що навіть посміхнувся. Добре, що дзеркала переді мною не було. Бридка, напевно, вийшла посмішка… Цинічна й самовдоволена…

А через два тижні, курячи той самий "Кемел", стояв я, втомлений і світанковий (а ще з запізненням і різко подорослішалий), у саду однієї приміської дачі. Перше проміння впало на голі яблуні й гострі верхівки сосен, стелився молочний туман, розмиваючи усе навкруги, а в мене тремтіли пальці і сльозилися очі, й серце стискав біль за мою змучену, терплячу Батьківщину. Відчував тривогу за цю мужню і мудру, але таку ж, як і всі ми, беззахисну жінку, пані Юлю, яку куплені й перелякані телеканали перетворили на монстра у спідниці. Мучився від страху, що не зможу чи не встигну сказати людям, як це близько й доступно (особливо зараз, перед виборами) — обрати гідне життя й гордість за свою країну. Боявся, що не повірять мені чи й просто не дадуть промовити правду голосно, адже все може бути

нині в Україні, ТОМУ Й

ПРІЗВИЩА СВОГО НА ОБКЛАДИНЦІ Я НЕ ЗАЗНАЧУ, ЗАСТЕРЕЖУСЯ…

І навіть сам здивувався, як начхати мені було в ці хвилини, такому "комерційному" та цинічному, на пачку іще зовсім недавно доступних доларів, що вже не ляжуть у мою тумбочку, наплювати на мордатого замовника, на видання книжки на Заході і взагалі на всі сіті Англії-Америки та інші Швеції. Бо прихилився я в цю мить до твердого стовбура української нашої яблуньки, а десь за п'ятдесят кілометрів від мене вже прокидалися, щоб нагодувати курей чи вбогу худобу, знедолені мої рідні українці. І так само за п'ятдесят кілометрів — тільки в Інший бік, до столиці — вже стоять страшними пам'ятниками плакатної незалежності при входах до ще зачинених магазинів дідусі та бабусі, готові зі сльозами на очах вимолювати у "панів" пару копійчин на хліб та ліки…

З будинку визирнув Олександр, чоловік пані Юлії, покликав у дім: "Холодно, застудишся, заходь, я чаю приготував…". Я промурмотів щось наче "Дякую, я зараз…", а сам знову закурив, справді тремтячи, але не так від прохолоди осіннього ранку, як через бридке, принизливе відчуття власної незначущості і безпорадності. Ось за десять метрів від мене сидить за столом бліда дівчина, і

Господь дав нам її таку, яка вміє і хоче перетворити Україну на державу, про яку ми мріяли у грудні 91-го: і голодних нагодувати, й зробити так, щоб запрацювали заводи, і відродити школи та лікарні… Однак не докричуся я, нещодавно такий крутий і успішний, до людей. Це тобі не модні книжки і популярні телесеріали писати. І жити моєму обманутому народу зі злиднями й порожніми надіями ще багато-багато років, а мені — до кінця днів з тяжким, немов гантеля, почуттям провини в душі…

Я все-таки зайшов до хати, ковтнув гарячого чаю, трохи прийшов до тями і вирішив — есе одно напишу книгу (не для замовника вже, зрозуміло: хто-хто, а мою неслухняність він мені не раз пригадає). Напишу книгу для людей. Звичайно, замажуть, задушать мою маленьку та болючу рукописну правду сотнями брехливих, але яскравих телепрограм, плакатів надрукують тисячі (адже грошей наших з вами ЇМ вистачає!), може іще щось вигадають, неначебто Україна вже випередила всіх за темпами росту промисловості і рівнем життя народу, і більшого їй і бажати вже нічого…

Ніколи не думав, що це так гірко й тяжко — знати правду, відчувати її, але розуміти, що, скоріш усього, не вдасться мені

донести її людям, а тим більше — переконати їх. Адже не власних вигод шукаю (про які вигоди мова, коли замовник давно вже на мені поставив хрест), ні слави (прізвище й те зніму з обкладинки), та однаково можуть не повірити. Воно й не дивно: за десять років навчилася влада брехати голосно, грамотно, нічого не скажеш, складно мені одному її переплюнути…

І все одно по дорозі додому вів я — забіяка і гонщик — свого джипа по шосе повільно та обережно. Може, вперше в житті. Я беріг себе, не смійтеся. Берігся, бо маленькою, але чистою і яскравою, мов алмазна намистинка, жила в мені правда про Юлію Володимирівну Тимошенко, пані Юлю, й не мав я в ці хвилини права на дурну випадкову смерть, як не має права цілий народ втрачати надію на щастя і достоїнство…

ˆ ДВА ШРИФТИ

Зараз, передруковуючи вже написане, я зрозумів (чи відчув, так точніше), що моя книжка матиме два шрифти — мій письменницький курсив, на рукописний текст схожий, і друковані літери, тверді й чіткі, як і самі слова пані Юлі (вибачте, не можу називати її офіційно, не вдається, надто багато тепла й віри у свій народ вдихнула вона, ця тендітна й сильна жінка, в мою душу, і зовсім інакшим став я після зустрічі з нею).

Так, говорить вона чітко й сухувато. Максимально ясно висловлює свої думки. Але ораторствувати, говорити прикрашені промови не вміє. Як для політика, це недолік, я розумію. Я й сам, не в перший день знайомства, пізніше, звичайно, казав їй про це. Навіть тексти виступів пропонував безкоштовно придумувати. Казав, що так і Президент робить, і всі інші значні політики. Вона відмовилася. Відповідь її була така ж чітка і зрозуміла, мов той шрифт, що я вибрав для її слів:

— Я дуже поважаю людей, щоб намагатися завоювати їхню любов і довіру порожніми красивими словами. Розумію, багато хто серед представників влади, навіть президент, який страждає мовною недолугістю, виголошують промови з папірця значно краще, ніж я. Це мене не лякає. Страшно інше: кожне їхнє слово — це брехня, яка все далі веде людину від самої можливості жити достойно. І роблять вони це, як і решта політиків, з єдиною метою: і далі безкарно, безконтрольно "ділити" владу і державний ресурс.

Я не зрозумів, про який ресурс Іде мова. З'ясувалось, ресурс — ще все, що має український народ — гроші, землі, заводи, фабрики, літаки, будинки. Наша з вами Батьківщина, одне слово. Я сам зрозумів це і тут же простою мовою пояснив вам. Тепер ясно, для чого потрібен мій неполітичний курсив?

"У ЗМІЇНОМУ КУБЛІ" *С,«

Давно вже навчився я перетворювати роботу на гру і мати від того величезне задоволення. Збираючись в офіс "української принцеси", я відчував себе майже Джеймсом Бондом, відважним агентом, який з неповторною посмішкою готується проникнути до ворожого бункера. Спаку-< вавши у портфель папочку та кишеньковий диктофон, я хотів було сховати ще один, таємний, під піджаком, та передумав. Все одно схожі на марсіан, бритоголові й подібні один на одного амбали-охоронці ще при вході обмацають мене своїми міцними, мов плоскогубці, пальцями. Лише зіпсую справу у перший же день. Бурхлива письменницька уява одразу домалювала картинку: ось я, побитий і скривавлений, прикований до труби в затхлому підвалі, один із "амбалів", ухопивши мене за волосся, з силою, до хрускоту кісток, піднімає мені обличчя, а олігарх Юлія Тимошенко, ніскільки не стурбована виглядом крові, допитливо вдивляється в мої потемнілі від болю очі, випускаючи в них дим дорогої імпортної сигаретки…

Картинка вийшла неприємна. Я її, ясна річ, відігнав, та повернувся до романтичних сторін праці письменника-шпигуна. Завершив приготування, зиркнув на годинника, (далі — в дзеркало, і — вирушив назустріч пригоді (так мені на той момент це уявлялося).

І — не повірите! — навіть був розчарований, мало не образився у найкращих своїх сподіваннях, коли з'ясувалося, що "змііне кубло" розташоване у старій, з дитинства мені знайомій величезній будівлі, разом з якимось М1]Зейним фондом чи чимось таким подібним. Що до Тимошенко" — це на дев'ятий поверх. І не потрібно жодних перепусток, паспорта й того не треба показувати.

Нічого, посміхнувся я до себе, це ми вже бачили! Старий будинок з обшарпаними панелями, забита "Жигулями" автостоянка при вході… А на дев'ятому поверсі — окреме королівство, інша планета! Забуваєш, напевно, де ти є. Це маскування не Вами вперше вигадано, Юліє Володимирівно: мене, прискіпливого писаку-розвідника, цим не купиш!..

Але й дев'ятий поверх нічим не вражав. Щоправда, чисто тут, сучасно, проте без жодної розкоші. І охоронник біля входу був — чоловік середніх років і комплекції. І здавався схожим він на консьєржа в гарному сучасному будинку та чомусь разом з тим на диспетчера (я згодом зрозумів, чому — бо перед ним стояв величезний старомодний селекторний телефон з великою кількістю кнопок). Я назвав себе, і вже через хвилину опинився у приймальні. У САМЕ ТІЙ приймальні. Я навіть розгубився. Не так мене вразив її простецький вигляд: за чотирма заваленими

документами дешевими столами працювало четверо осіб — троє жінок і чоловік, як вразила та простота й легкість, з якою я сюди потрапив. Без металоконтролів, довгого чекання на дивані в кутку та бесід з хитромудрими "заступниками" в дорогих костюмах. "Вони тут усі ніби домовилися зруйнувати мій, такий привабливий і гарний, бондівський імідж!" — встиг ображено подумати я, а секретарка — дуже приємна жінка середніх років — уже відчиняла переді мною Двері кабінету. З цілковитою упевненістю, що зараз "мільйонерка Юлечка" з колючими очима "підрихтує" всі неправильні перші враження, я переступив поріг…

* * *

…Вибачте мене, пані Юльо. Можливо, й не варто було описувати все це: улюблену, з самим собою гру в героя, всі звичні забавки мої, мене тодішнього, не сьогоднішнього. Але письменницьке чуття (можливо, й помилкове, хто знає) вперто повторює мені, що лише так ось, на моєму досвіді, через мою сміхотворну "бондіану", замішану на бажанні заробити пачку "умовних одиниць" і ще один шматочок попсової слави, зможу я протягнути читача крізь ту незриму стіну зловісних чуток про Вас, нахабно і вміло придуманих і розповсюджених владою. Крізь усе те, що було відпрацьоване в якомусь таємному ідеологічному відділі як "Створення негативного іміджу Тимошенко Юлії Володимирівни". І прийти до Вас такої, яка Ви є, до тієї, що я її побачив — ні, не в першу зустріч, звичайно ж, а пізніше. Я не робитиму з цієї книги комерційний бестселер і залишу Вас на цих сторінках справжньою, тож дозвольте й мені бути в ній самим собою — з усіма фокусами людини, що до сих пір лише гралася в життя. Домовилися?

Отже, я переступив поріг кабінету…

* * *

Він не був величезний, та проте справляв враження досить великого як для її тендітної фігури. Особливо це відчуття підкреслювали прапори — рідний, "жовто-блакитний" та інший, мені незнайомий, як я потім дізнався, прапор партії "Батьківщина". Красиво розташовані в кутках поруч з письмовим столом, вони гордо вивищувалися над усім навколо, як і належить прапорам. І

ВОНА піднялася і ступила мені назустріч, простягнувши

долоню — худу і прохолодну, красиво-беззахисну, дуже жіночу. Пишне волосся, уважні темні очі (щоправда, ніяких колючок в них не було, чи може, я не помітив), відкрита усмішка… "Ах, як ми грати вміємо!" — іронічно посміхнувся схований у мені Джеймс Бонд, він іще нікуди не зник і не збирався.

— Доброго дня. Дуже рада з Вами познайомитися. Ви у справі? Присядьте, будь-ласка. Чай? Каву?

/ тут я трохи роздвоївся, я це вмію. Одна половинка — іграшкова, авантюрна — попросила кави з лимоном, і, роблячи невеликі ковтки, взялася малювати дуже привабливі перспективи виходу книги про пані Тимошенко в солідному західному видавництві, а друга, доросла і справжня, прихована половинка, відзначила для себе, що, хоч як це дивно, ніякий це не косметолог працював з обличчям "української принцеси". Зовсім інші художники

— і лише вони — вміють малювати на людських обличчях ці ледь помітні, але виразні лінії. Звати цих художників: Мужність, Зібраність, Сила Волі, Втома, Щирість. Вони не помиляються і не халтурять. Чоловіків вони роблять схожими на гладіаторів, це знак сили. Жіночі обличчя — а особливо гарні — цих художників не люблять, баряться з ними всією силою своєї жіночої природи. І найчастіше перемагають. Однак ледь помітні тіні від їхнього олівця таки залишаються. Тому що приживаються поруч із красою, вміють якимось дивом її не пошкодити. Таке обличчя у Юлії Тимошенко.

— Книга про мене? — промовила господиня кабінету, вислухавши мою хитру, з дому ще заготовлену промову.

— Тільки знаєте, мені катастрофічне бракує часу, ніколи не вистачає. Ви зможете вечорами приїздити до мене на дачу? Це, звичайно, буде для Вас не дуже зручно, я розумію…

"Джеймс Бонд" із великодушною усмішкою запевнив. даму, що йому не звикати — вечорами, то вечорами, хоч і опівночі! Але водночас невесело подумав: "Там вони мене і приб'ють. Дача… Ясна річ!!! Місце глухе, ніч. Собаки на. місяць виють… Приб'ють і прикопають! ІЩоб знав, як книжки неправильні писати. На пару зі своїм чоловіком чи іще з кимось…"

— Якщо я з якихось причин не зможу з Вами зустрітися, секретарка буде дзвонити і попереджати заздалегідь. Добре?

"Зрозуміло. Залізну Леді із себе корчимо", — промайнуло в моїй голові.

Ми знову стояли, прощаючись. Я радів — пригода триває! Операція з проникнення не провалилася! Клюнула, рибка золотенька! Слави європейської забажала! Буде тобі слава, за нами не заіржавіє!

* * *

Коли я втратив сухий формальний погляд на пані Юлю? Коли змінили його ота Віра і прикрість, болісна сплетені й нерозривні? У всякому випадку не тоді, не під час першої зустрічі. Це точно. В мене тоді не те що об'єктивності — суперменського куражу було хоч відбавляй! І гра тільки-тільки почала набувати свого авантюрно-грошового смаку! Й сидячи саме за цим ось комп'ютером, за яким я сиджу цієї миті, по-єзуїтському ретельно надрукував я, з вечора готуючись, кілька запитань-капканів для підступної "принцеси". А в тому, що вона "попадеться", я навіть і не сумнівався: як писав хтось із класиків детективного жанру, "не виказує себе лише той, хто взагалі нічого не каже". А вона говорити погодилася, та ще й легко так, із півоберту! Думає, видно, що куплюсь я на втомлено-спокійні очі й тендітну долоньку… Якби ж то, міс мільйонерка!.. Я — талано-

витий, хитрий і нещадний! Так розпишу, що відповідатимете за законами народного гніву!

Як зараз пам'ятаю — перечитав запитання, переконався, що нічого із задуманого не забув, і, кожною волосинкою відчуваючи, як я собі подобаюсь, заліз із цигаркою в гарячу пінну ванну — улюблене задоволення.

Знав би я, тодішній, зовсім іще недавній, який втішався своєю популярністю та відторгненістю від політики, що через якихось нещасних два-три дні різко і з запізненням я раптом подорослішаю, дізнавшись (почувши, збагнувши, відчувши…) жахливу своєю нещадністю і простотою правду про рідну країну та її владу. Що хвилинна жалість до бабусь на Хрещатику (дав 25 копійок і відійшов з відчуттям власної доброти) зміниться на велику й гірку тривогу за майбутнє України…

Але я — тодішній — не знав цього і припустити не міг. А тому довго бавився густою піною, думаючи про те, який я крутий парубок, потім, розтершись рушником до червоного кольору шкіри, розчісував довге волосся, довго й ніжно роздивляючись себе в дзеркало…

Там же, перед дзеркалом, перевірив пам'ять, чи нічого не забувся із написаного? Посміхнувся, ще раз переконавшись, що голова працює, мов магнітофон. І наостанку, остаточно заграв шись, порвав аркуш із запитаннями на дрібні шматочки і спустив в унітаз… Так вчинив би кожен нормальний супермен!

ВОДИЛО
ЛП'І

Вперше на дачу мене везли — дороги я не знав. До того ж прибув за мною не броньований та лакований 600-й "Мерседес" з "правильним" номером, а старенький дизельний мікроавтобусик з подряпиною на рифленому боці — чи

"Форд", а чи "Мазда"…

Досі пам ятаю хвилю образи, що накотилася, одразу перетікаючи у холодну праведну злість: "До обслуги своєї мене дорівнює! Розвалюха ця їй на пікніки харчі підвозить, не інакше… Але нічого, поквитаємось! Ти зараз, сама навіть того не підозрюючи, королівський мені подарунок зробила! Шофера! Хоч як би його стриманості-пильності твої охоронці навчали, я його в мить розбалакаю! І не схоче (а може, й не помітить!), як пригадає якусь образу на господарку-стерву! (А до стервів я Тимошенко записав зразу, без вагань. Образ ясний, телевізором, так би мовити, навіяний — мільйонер-кровопивця у скромному костюмчику, вовк в овечій шкурі, буржуйка і ворог народу!). Та й справді, вона мені хто — персонаж? Так. А у праці над персонажем має бути цілковита емоційна чіткість, інакше — проблеми. Тож уперед! Поїхали! Міцніше руля тримай, водій!.. Ти в нас мовчун? Нічого, помовчимо трохи, їхати довго…

Хвилин за п'ять я вже був би й радий попросити його замовкнути, та незручно було. Тільки ми виринули із міських пробок на шосе, хлопець заговорив. Та ще й як! Ніби дав клятву комусь невідомому, що за неповну годину я дізнаюся все про його дружину, доньку, собаку, меблі, сусідів по під'їзду, риболовлю, давню службу на флоті, про те, як слід і як не слід варити борщ, про телесеріали (бразильські й не бразильські), про футбол узагалі й Лобановського — зокрема…

"Може, це їх так вчать уникати розмов на "слизькі" теми? — закуривши й дивлячись на мерехтливі сосни, думав я. — Торохтіти без перепочинку про всяку всячину?"

І, втрачаючи надію, запитав у лоб:

— А що господиня? Не ображає?

Шофер, на секунду відвівши очі від дороги, поглянув на

мене з подивом. І, присягти готовий — його не лише моє запитання ідіотське здивувало, а й огидне холуйське слово "господиня", і така ж холуйська моя інтонація. І не від вагань якихось внутрішніх він замовк, а від незручності за мене. Тому й повисла тривала пауза: він не знав, що відповісти, я — як зробити, щоб не залишитися цілковитим ідіотом в його очах.

— Я хотів запитати — як працюється, й узагалі…

— А, в цьому плані!.. — Їй-Богу, мені здалося, що він полегшено зітхнув. Просто невдало висловився письменник, з ким не трапляється. — Працюється нормально… Правда, Юлія

Володимирівна їздить багато! Де тільки бувати мені не доводилося! Втомлююся, ясна річ, трапляється… Зате різних цікавих місць побачив — не повіриш!..

Він знову заговорив — збуджено і радісно. А я, час від часу киваючи, — просто щоб не образити його — вже не слухав, думаючи зовсім про інше. Про те, що так, як він, говорять вільні й дружелюбні робочі люди, які не купаються у розкошах, але й не потерпають від злиднів. Про те, що його "Юлія Володимирівна" прозвучало, як наше інститутське "Пал Палич" про улюбленого декана (без страху, але й без панібратства: його і бути не може, коли щиро шануєш людину, і є за що).

Про те, що не став би цей флотський хлопець (точно кажу — не став би, я людей відчуваю) терпіти ніякого панського до себе ставлення і знущання. Отже, не пощастило мені цього разу, не вдалося почати портрет олігарха з праведної класової нелюбові приниженого трударя. Шкода, гарно могло б вийти!..

Машина, вильнувши на звичному повороті, з'їхала з шосе до невеличких будинків і будиночків за штахетними парканами. Заскрипіли гальма.

— Приїхали! — посміхнувся водій, навіть не підозрю-

ючи, як він засмутив мою авторську уяву тим, що не виявився "пригніченим й закріпаченим" персонажем. Дай, Боже, щастя цій хорошій людині!

"КЛАЦ!"

Є такий американський фільм — "ЗшіісН". Хороший фільм. Смішний і зворушливий. Про те, як грішного чоловіка покарали: перетворили його в жінку, і що з ним потім відбувалося. Та я зараз кажу про інше — про його назву. ЗшіісН" з англійської можна перекласти як "перемикання", "перемикач". Вони, англійці-американці, світло в кімнаті "світчають". Оп — О//. Ввімк — Вимк, якщо по-нашому. Лунає "клац", і світло або спалахує, або гасне. І усе раптом стає інакшим, не таким, як було.

Я це не просто так розповідаю. Наближається саме той момент мого "полювання на олігарха", коли пролунало оте клац. Пролунало, і перетворило мене, безтурботного дорослого писаку, який грається в ігри, на цілком іншу людину.

ПО-ЧЕСНОМУ

Лише не поспішайте записати мене до ніжних вразливих натур. Це буде зовсім нечесно. Я приятелював з бандитами і пив горілку із олігархами. Я знаю, як крадуть гроші, і нічого не маю проти, якщо від "прибутку" перепаде й мені. Я випрошував у генералів МВС важливі й не заслужені мною папірці для відлякування міліціонерів і "гаїшників". Я вмію не думати про те, що цієї миті комусь холодно і голодно. Я люблю комфорт і гроші.

Та й узагалі… Можна перераховувати й перераховувати…

Ні, я, звісно, не злочинець у прямому розумінні цього слова. Та й за такої кількості "грішків" і закон порушу-

вати необов'язково. Просто я такий, який я є. Точніше, був таким, поки "клац" (мабуть, своє "клац" є в долі кожної людини) не зробило мене іншим…

Це станеться невдовзі, ось-ось… Але поки ще не сталося…

КІНЕЦЬ СУПЕРАГЕНТА

I

А поки цього не сталося, я, Джеймс Бонд, що працює на вигідне замовлення, гроза олігархів і майстер слова, рушив услід за охоронником на подвір'я дачі. Погляд старанно схоплював усе — невеликий одноповерховий будинок, рівно викладені по газонах доріжки, покриті плиткою, припаркований коло будинку "Мерседес" (Ось воно! Це вам не роздовбаний дизель. Це — СИМВОЛ!), чистенький мангал з двома лавочками, гарні квітники вздовж бордюру…

Але ж мене одразу щось занепокоїло. Й не щось навіть, а цілком конкретна деталь — принаймні з десяток моїх друзів (а вони ніякі не олігархи — так, середньої руки бізнесмени, менеджери крупних фірм, а то і просто державні службовці з зарплатою п'ятсот гривень) мають заміські будинки значно крутіші: триповерхові, "наворо-чені", з модною підсвіткою газонів, саунами й фонтанами-водограями… Та й з такими ж, якщо не кращими і новішими, пузатими "Мерсами"…

Просто не хотілося мені тієї миті згадувати про це, руйнувати образ "олігархічного кубла, який тільки почав формуватися. Тому й відкинув я той факт, що подвір'я зовсім невелике, тісненьке навіть, і охоронник — скоріше навіть сторож — впустив мене, привітався, та й лишився собі біля воріт. Все ж таки зауважив я зловтішно і чудернацьку (явно за спецзамовленням виготовлену) дощову трубу-ринву, і дуже недешеву черепицю на даху, і красивий "набалдашник" на дубових вхідних дверях, і навіть три чи чотири мобільних телефони на темному, так само з мореного дуба, столі, з-за якого піднялась мені назустріч трохи бліда, з привітною усмішкою господиня.

— Я сьогодні не зовсім в формі… Навіть хотіла вибачитися й перенести зустріч.

"Ох, сумна і важкувата доля крупного магната!.."

— Ви не голодний?

— Дякую, ні… — "Цікаво, сказав би я — так, голодний, що б мені запропонували? Растєгайчики, бланманже й гусячий паштет з пляшкою бордо? Чи недоїдки "із людської"Р Шкода, поспішив відмовитися, тепер уже не дізнаюся…"

— Тоді чай? Каву?

— Каву, якщо можна. Міцну, майже несолодку… Тільки пізніше.

— Добре. Давайте розпочинати, — вже знайомі тендітні руки олігарха кількома чіткими рухами склали папери в акуратні стоси. — Тут зручно…

Я продумано-професійним жестом виклав із портфеля блокнот і елегантний диктофончик "Соні".

"Олігарх" злегка потерла кінчиками пальців чоло, ніби й справді стомилася.

"Олігарх" усміхнулася.

— Я готова, — сказала вона.

"Клац!" — сказав диктофончик. Це було саме те "клац",

але я, самовдоволений і наївно-хитрий, зрозумів це пізніше…

* * *

Писака-викривач — це був я — почув "клац", але тієї миті не надав йому значення. Так часто трапляється в житті. Точніше — майже завжди: Господь посилає нам сигнали, але згадуємо ми про них пізніше, коли вже самі, без його добрих підказок, усе зрозуміли…

А поки що "клац" розбудило мою шпигунську увагу, і вона знайшла в кутку кімнати масивний журнальний

столик, ручної роботи дубову шафу… Ознаки капіталізму, одне слово. (Ікони в червоному кутку — не модно-раритетні, не музейні, а добрі й звичні, нашому краю і нашій Вірі присущі, я помітив значно пізніше, й соромно мені досі). Але це зараз соромно, а тоді я вже знав, з чого почати, щоб виглядати безстрашним (посміливішав, це ж треба!) і професійним. І почав…

ПРО БІДНІСТЬ

— Пані Юльо, — я обвів вітальню виразним поглядом, — от Ви хочете, щоб люди Вам вірили. Але ж ситий голодного не розуміє…

— Про що Ви?

— Та про те ж. Я сам недавно робив ремонт, і чудово знаю, скільки вона коштує, така от дорога простота в швейцарському стилі… Багато з наших людей живуть за такі гроші півжиття… Скажіть, а Ви взагалі знали бідність? Хоч колись? Відчули її смак?

її ОЧІ КОЛЬОРУ СТИГЛОГО КАШТАНА ПОТЕМНІЛИ ЩЕ ДУЖЧЕ, АЛЕ ГУБИ ТУТ ЖЕ ЗАТРЕМТІЛИ В УСМІШЦІ. ТАК ЗАВЖДИ БУВАЄ У СИЛЬНИХ ЛЮДЕЙ, КОТРІ РАЗ І НАЗАВЖДИ ЗАБОРОНИЛИ СОБІ ВИКЛИКАТИ В ІНШИХ ЖАЛЬ, МАТИ ВИГЛЯД

ЖЕРТВ. Я ПРИКИПІВ ПОГЛЯДОМ ДО її БЛІДОГО ОБЛИЧЧЯ. Я ШУКАВ ХОЧА Б НОТКУ, ХОЧА Б ЗМОРЩЕЧКУ ФАЛЬШІ, ТА НЕ ЗНАЙШОВ. ВОНА НЕ БРЕХАЛА…

— Якщо Ви побудете в цьому домі, то побачите, яке невибагливе в мене життя… А бідність… Я не просто скуштувала її на смак. Я народилася в бідній, скоріше навіть, у дуже бідній сім'ї. Мене виховувала мама, а працювала вона всього лише диспетчером на рядовому автотранспортному

підприємстві. Навіть у радянські часи, а їх багато людей згадують чомусь як ситі, вона заробляла так мало, що старалася набрати стільки змін, скільки об'єктивно міг витримати її звичайний людський організм…

Мені, звісно, різонуло по вухах оте сухе "об'єктивно" в гіркій і очевидно щирій згадці про маму, яка вибивалася із сил… Я тоді не зрозумів іще, що отак от вона, Юлія Тимошенко, говорить про все — і про горе, і про щастя, і про боротьбу. Сухо, чітко, ніби над усе боячись використовувати силу живого емоційного слова, вважаючи це забороненим прийомом.

— Все іще більше ускладнювалося через те, що у моєї мами були старі батьки і сестра, у сестри була сім'я, вони так само жили у нужді і чомусь так виходило, що саме мама відповідала за всіх і про всіх турбувалася. Але, Ви знаєте, дитинство не запам'яталося бідняцькою сірою плямою. Мабуть, тому, що мама весь час намагалася створити хоч якесь, хоч маленьке, але свято для всіх нас. У неї я, напевно, і навчилася цьому ж — створювати в домі атмосферу любові й затишного тепла, хоч як би важко не було… І все ж пам'ять безжалісна — я чомусь чітко запам'ятала (мабуть, підросла до того часу), як нам не було з чого зробити штори на вікна, а без них було страшенно незатишно, і здавалося, навіть холодно в кімнаті. І мама збирала різні клаптики матерії і акуратно їх зшивала…

Я все ще був злий і безжалісний, тоді і виник у мене в голові образ маленького вовчиська, який, сидячи в бідняцькому закутку й стиснувши губи, думає:"Нічого, почекайте, прийде час — я вам усім покажу, всіх куплю і продам!" Бідність, яка хоче помститися за себе, здатна породити справжнього монстра… Я так і сказав.

— Не з'явився монстр. Бо й вовчиська не було. Зараз я розумію, як непросто було мамі навчити мене не ненавидіти світ за ту бідність і невлаштованість, що нам послала доля.

Хіба що сімейній дружбі і відданості навчили мене ті роки. Взагалі, любов до рідних людей допомагає пережити будь-які тяготи. Дякую мамі, що я назавжди зрозуміла це, і, коли вийшла заміж, нас із чоловіком теж виручала саме любов.

При згадуванні про її чоловіка я трохи насторожився —

послужлива пам'ять викликала в голові його образ із кримінальної хроніки теленовин — худий, каламутно-шалені, мов у Богуна із польського фільму, очі, сидить у клітці, мов Омелян Пугачов… Цікаво, де він зараз — можливо, з сокирою у руках підслуховує під дверима? Від такої здогадки стало якось невесело…

СТАКАН ТОМАТНОГО СОКУ

— Справа в тім, що заміж я вийшла дуже рано — у 18 років, як тільки закон дозволив. І так сталося, що сім'я мого чоловіка була нітрохи не заможніша, ніж наша з мамою. Тому про нашу з Сашею сім'ю, студентську, та ще й з дитиною, і говорити нема чого. Запам'ятався такий випадок — особливо яскраво він Саші запам'ятався, чоловіки такі речі переживають болісно, в нього й досі — не смійтеся — сльозяться очі, коли говорить про це. Якось він забрав донечку з дитячого садка, і по дорозі вони зайшли в гастроном купити хліба. А у сусідньому відділі продавався томатний сік — його наливали в склянки із красивого старомодного скляного тубуса, відкриваючи маленький краник унизу. Моя Женяша, заворожено дивлячись на впевнені жести продавщиці, раптом попросила в тата купити їй томатного соку. Ціна стакану соку була лише десять копійок, але їх, цих копійок, у нього після купівлі хліба не залишилось… І він, узявши дочку за долоньку, вивів її, готову заплакати, із гастроному…

От над цим я не засміюсь ніколи — сам чоловік, і розумію ох як добре, ЩО відчуває тато, котрий не зміг купити своїй крихітці бажаний стакан соку за 10 копійок, щоб потім насипати в нього залізною ложечкою трохи солі й апетитно розмішати… Сам я в дитинстві не раз смикав тата за руку біля тубусів із соком (та й усі малюки того часу, напевно!), та от тільки я сік завжди отримував, хоч і не розкошувала моя сім'я, жила, як тисячі інших.

А нинішнім молодим татам набагато складніше — на вітринах повно усіляких там Барбі і трансформерів, та й телевізор зі своєю кричущою рекламою не дає забути про них, і тягнуться маленькі рученята твоєї улюбленої істоти до заповітної вітрини, от лише ціна цієї Барбі — півзарплати… І стискається від безсильного болю батьківське серце. Але ж інші ("Хто вони, ці люди?") виходять із магазину не те що з Барбі — на най-справжнісінькій машині, казковому маленькому джипі вивозять сина чи донечку… Що твориться в душах батьків, які відносять із сумним серцем своїх заплаканих малюків від недосяжної розкоші вітрини, зрозуміє лише той, хто сам має душу. А ще — Олександр Тимошенко, котрий колись сам не зміг купити коханій донечці-сонечку стакан томатного соку за 10 копійок. А ще — його дружина Юлія, яка бачить, як стають вологими очі сильного (що

витримав і нужду, і в'язницю) чоловіка, коли він згадує про колишнє своє батьківське безсилля, на яке — хто більше, хто менше — приречені сьогодні тисячі наших людей…

ЖИТИ КРАСИВО

— Отже, Ви пізнали бідність із середини, якщо можна так сказати?

— Так. На жаль. Отак — коли трохи краще, коли трохи

гірше — я жила майже до тридцяти років. А це не просто деякий час — це відчутна і значна частина життя. Щоправда, ми — навчені уроками моєї мами, — намагалися не сумувати, як могли влаштовували одне одному свята…

Я знову повірив їй. Мої сільські родичі — їхнє селище, мов привидами оточене непрацюючими і розкраденими цукровими заводами, збудованими ще Терещенком — живуть так бідно, що хоч накладай на себе руки. Але не роблять цього. Надриваються на городах, їдять тільки картоплю з цибулею, справляють дні народження з вінегретом і домашнім перваком, перешивають весільні плаття дочкам на випускний… І — це мене вразило найбільше — серед багаторічної нестачі грошей і каторжної праці знаходять сили й бажання садити навколо своїх напіврозвалених хат (іноді мало не мазанок) яскраві квіти. Мальви, чорнобривці, айстри… Щоб було гарно. Щоб було, як у людей. Є, очевидно, в українській душі така особлива рятівна струна — триматися за красу, щоб не збожеволіти. Тільки б не порвали її, струнку цю — і так уже натягнена до краю…

— Я була хорошою господаркою — просто іншого виходу не було. Весь час щось плела, шила, перешивала… Зараз складно повірити, правда?

— Правда, — не став прикидатися я.

"ЛЕГКІ ЗАРОБІТКИ"

— А, крім того, ми обоє — і я, й чоловік, намагалися підробити, де тільки можна було. Він увесь час десь щось розвантажував, працював в гарячих цехах… Зараз я пригадую, що багато знайомих дивилися на нас, як на сім'ю дуже благополучну. Якби вони тільки знали, як ми старалися, щоб так воно й було!.. Чоловік — як зараз пам'ятаю саме цей випадок — три ночі підряд розвантажував гарячий каучук на шинному заводі, приходив ледь живий, кров ішла з носа, а в результаті виявилося (після "професійних" підрахунків й уточнення тарифів), що заробив він за оці-таки три ночі 50 копійок!..

Вірю. Хоча й не був бідним студентом, та й сім'ї молодої не мав, але ходив якось із друзями на Київ-То-варний, хотів збагатитися. Добре пам'ятаю два з половиною рублі, які я отримав із щедрих рук мордатого начальника зміни за розвантаження

вагона(!!!)великих металевих каструль. Два п'ятдесят давно зникли, а вони, ці каструлі, мені ще довго снилися…

— Я теж потрапила в "десятку", — пані розсміялася (щиро, але з трохи помітною проминулою печаллю, яка з часом нікуди не дівається у людей, які багато пережили, я не раз помічав), — жінці у той час підробітку було знайти взагалі неможливо, але мені "пощастило" — прилаштували мене на роботу, яка називається "транспортування крупногабаритних шин". В житті це має такий вигляд — по величезній металевій горі, зсунуті зверху здоровецьким дядьком, одна за одною злітали величезні шини — кожна десь так удвічі більша за мене. Я повинна була ловити ці жахливі штуки, вишикувати їх по п'ять до ряду і відкочувати до вагона… Робота була в чотири зміни, і я часто мінялася саме на нічні, щоб була можливість учитися в університеті.

Пані пирснула зо сміху. І згадав я велику Лесю Українку. Вчасно згадав її "…щоб не плакать, я сміялась", тому що саме це робила переді мною "олігарх у спідниці" — щира і тендітна молода жінка, що багато надивилася за своє, недовге ще життя. І я, настроєний на фальш, і брехню, мов локатор ППО на ворожі літаки, нічого такого не вловив. Тому що не було їх і близько за цим столом, у цьому домі. Ні фальші, ні брехні не було…

— Спочатку мене страшенно сварили… Річ у тім, що, коли не встигаєш прийняти ці гумові гіганти — а я, звісно, не встигала, просто сили не вистачало — то виростають жахливі завали. Із цих завалів мене весь час і насилу виймали весь перший тиждень, і нарешті з'ясувалося, що я… повинна доплатити за затримку технологічного процесу і вимушені простої…

Вона знову розсміялася, а я раптом розізлився на себе самого. Бо замість того, щоб планомірно "розколювати" й виводити на чисту воду злу "мафіозну принцесу", сиджу тут, розпустивши соплі, сповнений співчуття й симпатії до цієї "вовчиці"… І примусив себе знову стати злим і хитрим.

НЕ ВІРЮ В КАЗКУ ПРО ПОПЕЛЮШКУ

— Юліє Володимирівно, щодо труднощів молодих років — усе зрозуміло. Але ж тепер ви своїй дочці можете купити не лише стакан соку, але й завод, який його виробляє… Чи ні? Де ж та межа, після якої бідна дівчинка, що катає тракторні колеса, перетворилася на могутнього фінансиста і мільйонера? Тільки не розповідайте мені казку про Попелюшку, я її в дитинстві відлюбив…

— Просто настав день, коли в нашій країні дозволили офіційно займатися бізнесом. Напевно, пам'ятаєте той період: вийшов закон, за яким приходиш, реєструєшся — і ти вже бізнесмен. А якщо мені щось і подарували мої радянські бідність і

залежність, то це бажання бути вільною і самостійно будувати своє життя… Я не сумнівалася ні хвилини. А от сім'ю — батьків особливо — довелося умовляти довго і наполегливо. Вони, виховані тією системою, повторювали мені, що це страх і ідіотизм, що треба з усіх сил (хоч як би обмежували, хоч як би мало платили) триматися за "заводську трубу" — я тоді працювала на воєнному заводі в

Дніпропетровську. Я їх не звинувачую — хіба могли вони, діти радянської епохи, відразу зрозуміти, що за заводською прохідною може бути якесь якісно інше життя?

Запитання в мене виникло зразу ж. І запитання не порожнє. Дуже добре і давно знаю я багатьох людей, які чомусь не розгубилися в ті страшні роки, коли на прилавках магазинів раптом залишились тільки морська капуста і оцет, коли сигарети можна було дістати лише в циганок на Хрещатику, а бюджетна зарплата стала просто купою купонів, за яку не можна було купити дві худющі курки… Саме в ці сіро-безнадійні дні зародився перший крупний капітал, і дуже сміливо й уміло сколотили його цілком конкретні люди. До того ж так легко, ніби все своє життя тільки й чекали свого шансу…

— Знаєте, але ж у молодому бізнесі не розгубилися перш, за все колишні партійні і комсомольські активісти. Під загальну паніку так вміло стали вони мільйонерами, що це просто вражає. Зараз майже всі вони — в парламенті. А інші фінансують їх як старих друзів, з якими мають спільні інтереси. Щоправда, я для себе давно пояснив це — саме вони, наші, ідеологічні вожді всіх рівнів, знали правду, не схожу на ті слова, які самі ж промовляли з трибун. Саме вони звикли тверезо оцінювати ситуацію, а головне, мали контакти по всій країні, й до того ж пройшли жорстке загартування системою. Але ж Ви…

— Я не була членом КПРС і не була "завзятим" комсомольським активістом. В 1990 році, якщо мене не підводить пам'ять, у друзів чоловікових батьків ми позичили 5 тисяч рублів — іще старих, радянських (причому таємно від самих батьків, вони б нам не пробачили такої "авантюри"). Як зараз пам'ятаю… І для початку ми взялись за екзотичний на той час відеопрокат. Потім купили брокерське місце на Російській товарне-сировинній біржі, де

кипіло торгівельне життя всього пострадянського простору. Саме там, мов на долоні, стало видно всі економічні проблеми України — зокрема, енергетичні — й шляхи до їх вирішення. І ми почали відновлювати традиційні ринки збуту українських товарів на території Росії. А через п'ять років, ціною величезних зусиль (чи потрібно розповідати про них зараз?) корпорація, якою я на

той час керувала, та котру я сама фактично створила, мала річний обіг десять мільярдів доларів. Тоді це було найкрупніше підприємство не те що в Україні — в усьому СНД не було нічого подібного. І Україна не мала боргів перед Росією за природний газ, а на початку 1997 року навіть вийшла на можливість передоплати.

"Але ж вона не те що не приховує цього! — вражено подумав я. — Вона пишається, як пишається кожна нормальна людина наслідками своєї праці, художник — гарно написаною картиною, будівельник — зведеним будинком…" Але невже вона — політик! — не розуміє, що сама ця сума велетенська не викличе у нашого змученого народу нічого, крім ненависті! Що ж вона каже мені, найманому мисливцю за її скальпом", такі речі, та ще й відкрито! Та ще й із гордістю! Хитрішою ж потрібно бути, Юліє Володимирівно, невже незрозумілої..

Я підняв очі. "Олігарх" Тимошенко спокійно дивилася на мене, замовклого.

Чи вразило мене почуте? Не знаю. Можливо, тільки цифрою — не звик мислити мільярдними сумами. Що ж до успіху… Скільки юнаків починали грати у футбол разом із Шевченком? Що — всі вони грають за європейські суперклуби? Скільки юнаків боксували в одній секції з Кличками, сиділи за партами поруч із Патоном? Та й узагалі — чи мені про це говорити? Величезне число колись молодих людей — однолітків моїх, мріяло про літературний успіх, і тепер вважають мене вискочкою і

кон'юнктурником, вперто намагаючись не помічати любові мільйонів людей до того, що я роблю…

Людина не зобов'язана бути чемпіоном. Перемогла вона чи залишилася однією з простих п'ятдесяти мільйонів, у всякому випадку заслуговує вона на життя багате й культурне, на людське життя заслуговує. Та часто не має. Тому й визріває в неї ненависть до людей успішніших — і не важливо, що виявили більше, ніж вона, таланту, енергії, зусиль… Бідність (а тим більше нужда) не вибачають успіху, а тим більше, такого, який виражається не в забитому голі чи написанні модної книжки, а в зароблених грошах. Вона не вірить у чесні мільярди. Воно й не дивно. Чому ми взагалі чекаємо на справедливість від людей, з якими сама держава повелася несправедливо й жорстоко?..

ЩО СКАЗАТИ МАМІ?

— Юліє Володимирівно… — (я на хвилину завмер, відчувши у собі раптом бажання, що невідомо звідки з'явилося, сказати: "Не говори навіть таких слів, ти ж ніби розумниця, адже не пробачать, не те що не виберуть у парламент — проклянуть тебе з твоїми десятьма мільярдами! Знайшла коли в правду гратися!.." Та

сказав зовсім інше, — Юліє Володимирівно, я розумію, що людина може бути талановита в бізнесі, як і в усьому іншому. Але ж я буду про це писати… (прихована обережність була в моїх словах, дуже я чомусь захотів, щоб вловила її моя співрозмовниця, це вже працював "клац")… І я живу серед людей. І знаю, що для більшості з них 10 тисяч доларів — гроші, які неможливо заробити чесною працею. А Ви — 10 мільярдів… Навіщо далеко йти. Моя ось мама — мудра жінка, та й не найбідніша (допомагаю, як можу),

прочитавши це, скаже про Вас (можу посперечатися на що завгодно): "Злодійка твоя Тимошенко. Як і всі вони. Тому що не можна за п'ять років зробити з п'яти тисяч аж десять мільярдів, не крадучи народних грошей. Це вона й такі, як вона, розтягнули, розграбували все, що ми створювали покоління за поколінням, пограбували старих і бюджетників!" І, крім моєї мами, скаже так добрий десяток мільйонів людей, можете мені повірити…

Я чекав, що тепер каштанові очі стануть колючі, та вони навпаки, стали терплячо-викладацькими (я пригадую такі ще з інституту, в наших улюблених учителів ставали вони такими, коли викладачі терпеливо роз'яснювали нам, дурненьким, щось незрозуміле).

— Ну, по-перше, слід розрізняти поняття торговельний обіг і прибуток. Десять мільярдів — це саме обіг, а не прибуток. Обіг, який свідчить про масштаби і корисність для суспільства цієї діяльності. Якби ця діяльність була не корисна для суспільства, вона ніколи б не сягнула таких масштабів. Саме ця діяльність у 1995-96 роках відродила трубну промисловість країни, поступово почало оживати машинобудування, виробництво будівельних матеріалів.

По-друге, коли є такі величезні товарообіги, то норма прибутку мінімальна. А у випадку з реалізацією газу на ринку України прибутки взагалі зникають з-за несплат з боку споживачів.

І ті, хто "ліпить" сьогодні з мене образ ворога, дуже добре це розуміють. Вони твердо знають, що в період тотального пошуку іноземними спецслужбами рахунків українських та російських бізнесменів і чиновників, іменні валютні рахунки знайшли майже у всіх вищих посадових осіб і крупних бізнесменів України та Росії. КРІМ МЕНЕ. Точніше, рахунки свого часу були відкриті, але на них НЕ ПЕРЕРАХОВАНО ЖОДНОЇ КОПІЙКИ. Тому що переді

мною щодня ставало запитання: або розраховуватися за газ з Росією, або відкладати гроші на рахунки. До особистих рахунків так справа й не дійшла. А машини, літаки — все це власність підприємства, необхідна для екстреного виконання роботи, а не

моя особиста. І це чудово знають ті, хто сьогодні розпочав проти мене політичну травлю. А в принципі, є категорія людей, які будь-який бізнес, починаючи з торгівлі пиріжками, вважає злочином і обкраданням трудящих…

"Власність — є грабунок", — підказав я, згадавши слова одного з героїв Джека Лондона.

— Саме так. Ті, хто вважає, що власність є грабунок — люди, чий світогляд був сформований під враженням радянської пропаганди, дійсно вважають злодіями всіх підприємців. В їхньому розумінні я, звичайно, злодійка…

Хоча найкрупніші і наймогутніші країни світу сильні і могутні саме Рокфеллерами, Фордами, Гейтсами. А ще — правом кожного, хто хоче бути підприємцем, вільно, але законно займатися бізнесом. Звичайно, багато з того, що відбувається на пострадянському просторі, підприємництвом і бізнесом назвати не можна. Наприклад, з точки зору економічних законів найкрупнішим злочином проти нації була українська приватизація, а точніше, те, як вона проходила і проходить.

На момент її початку в Україні не було ні капіталів, ні навіть традицій поваги до власності. Як можна було тоді виставляти на продаж об'єкти ціною в мільярди доларів? Це призвело до швидкого знецінення державної власності, як наслідок, до тотального її руйнування і зубожіння людей. Це навіть не розграбування країни, скоріше — злочинна бездарність… І дуже дорого вона Україні коштує.

/ знову мені з сумом подумалося — та що ж ти так сухо розповідаєш, Юліє Володимирівно?! Ти ж не лектор у Київському політехнічному, ти — політик популярний, тобі б на броньовик застрибнути та й закричати: —

Люди добрі! Яка там приватизація?! Слово вигадали, а приватизувати — так і нема чого, все вже розкрадене! Та й хто вміє цю приватизацію проводити правильно, та ще і у ваших інтересах, щоб зажили легше?!

Ллє така вже вона є, Тимошенко, це я вже зрозумів. На броньовичок не полізе, а в телевізорі й газетах щось не дуже про неї згадують (потім запитаю, чому).

А по суті вся Україна з нею згодна, навіть я, недоучка! Всюди — на вулицях, у транспорті — плюються мужики й жінки, з неприязню бурмочучи "провели "прихвати-зацію"… Та не чують вони мудрих і чітких слів "принцеси". Лише я чую, відпиваючи принесений чай з лимоном за столом потонулої в темряві дачі… Прикро!

І ВСЕ Ж?

Як наповзає на втомлену людину сон — теплою

непереборною хвилею, так напливала на мене, ще вранці такого нахабного і самовдоволеного, симпатія до цієї дівчини (не смію так її називати, але язик не повертається сказати — дами, дивлячись на її ніжну стрункую фігуру і юний, хоч і прихвачений непомітною печаттю пережитого вираз очей). І тому злився я на себе й накручував, як міг, поки пані спілкувалася по одному із мобільних телефонів — той як раз мелодійно задзвонив. І тому, що розмовляла вона з донькою (я не вслухався дуже, й так було зрозуміло), ще більше лагідним стало її обличчя й подумалося мені: чи то фотограф "Батьківщини" не доробляє, чи — і це точніше — вперто не хоче бути пані Тимошенко самою собою на людях, боїться, що будуть підозрювати її в бажанні сподобатися. І неправильно це, пані Юля, це я вже зараз дописую, передруковуючи книжку. Люди — вони мудрі, не дурніші, ніж ми з вами (ніж я — так точно), хоч

бувають і прості на вигляд, і взагалі різні. Не бійтесь лише їм своє справжнє лице відкрити — людське, жіноче, материнське… Адже не кожен зможе з Вами за одним столом посидіти, як я зараз, щоб зрозуміти й відчути те, що зрозумів і відчув я сам… І обдурять, куплять людей "оратори", котрі не лише дурніші за Вас — не в тому річ!

— а які вже до кінця, змівши крихти зі столу, розграбують, як Ви кажете "національний ресурс". Даремно, до речі, кажете. Народне добро, що всім нам належить — так і правильніше, і всім зрозуміліше!..

І все ж… Господиня відклала телефон, знову піднявши на мене погляд. Я витримав, очей не відвів.

— То все ж, Юліє Володимирівно, що народу скажемо — і мамі теж? Як Ви, з п'яти тисяч рублів стартувавши, багатство заробили. Талант, труд — це я розумію. Але, коли не та сама "прихватизація", то що? Скажете? Чи секрет?

— Чому секрет? Я — перший в Україні підприємець, що побудував два заводи — з нуля, з полів, на яких трава росла. (Тут вона трохи посміхнулась, але дуже зрозумілою мені усмішкою. Так, отримавши із типографії свіжу ще книжку, згадую я чистий аркуш, з якого вона починалась). — Важко, звичайно, було неймовірно… Хвилювання, безсонні ночі, проблеми з кредитами, з'ясування стосунків з чиновниками… І таке інше….

— Ох, сумна і важкувата доля крупного магната? — іронічно посміхнувся я. Глибоко вона все-таки сидить у нас, жилка недовіри до багатих.

— Даремно Ви іронізуєте, — відрізала Тимошенко. — Самі ж сказали — Вам не потрібна казка про Попелюшку. Мені теж. Божевільна відповідальність, необхідність приймати рішення, від

правильності яких залежить життя тисяч людей

— це спосіб життя будь-якого нормального підприємця. Інша річ, що у нас їх дуже мало… Під моїм керівництвом збудовано

два заводи — дуже великих, красивих, сучасних, їхню продукцію високо цінують на міжнародному ринку. Практично все зароблене вкладалося у розвиток виробництва, а не в мою чи ще чиюсь кишеню. Отакий він і є, мій головний комерційний успіх. Можливо, щоб завоювати довіру людей, потрібно брехати, але я не можу і не думаю, що так треба. Підприємці ' — не інопланетяни, а такі ж люди, як і всі інші. Просто так само називають себе казнокради й злочинці, тому у народу при слові "підприємець" стискаються кулаки…

Тут же згадалися спорожнілі заводи-привиди (жорстко темні, порожні), які проносяться десятками, коли виїжджаєш з Києва (хоч до Житомира, хоч до Одеси, хоч куди!). Цікаво, а на що схожі тимошенківські красені?..

— Скажіть, а ці заводи зараз працюють?

— Звичайно, — "принцеса" невесело усміхнулась. — Адже нинішня влада до них поки що не дісталась…

— І на них працюють наші люди? — Звичайно, а хто ж іще?

— А скільки в середньому отримує кваліфіковані й робітник на цих підприємствах?

— Приблизно стільки ж, скільки депутат Верховної Ради. Ти чуєш, мамо? Ти повіриш мені — точніше, пані Юлі.

Повір, будь-ласка, тому що це правда!..

Добре, що у пані вдруге задзвонив телефон. Я сидів, намагаючись не виказати свого потрясіння. І ВОНА НЕ КРИЧИТЬ ПРО ЦЕП Затерта мордатими злодіями з широкими ротами, тихо і спокійно говорить мені маленька жінка, що збудувала на голому місці два заводи, де наші українські робітники отримують достойну зарплату, і — не кричить! Ну, гаразд, а що ж ви, хлопці, заводські умільці — не хочете, щоб усі жили, як ви, по-людськи? Не соромтеся — розкажіть усім, як вам живеться-пра-цюється. А то я сам про це вперше чую. А розповім — мені

не повірити можуть, адже, хоч і працюю я багато, однак руки в мене не в мозолях, не буду брехати, цього почесного знаку трудящої людини, цього пароля негласного не можу я пред'явити… Ви — можете. То чому мовчите?

ЦЕ ВЖЕ ПОЛІТИКА

; Співрозмовниця моя все ще розмовляла по телефону, тому я мав час продумати наступне запитання. Не просто важливе й потрібне, але й мені самому цікаве. Бо вже давно час від часу замислююсь: що людей приводить у політику. Ні, старих радянських партапаратників — зрозуміло. Вони тільки й уміють,

що коридорами влади пересуватися. Саме пересуватися — більш нічого про них мені невідомо. Олігархи та їхні політичні представники, ясна річ, свої інтереси проштовхують, їм украсти треба — як можна більше і швидше. Від того-таки "ресурсу" відщипнути шматок побільше. Ну, а в нашому випадку?.. Тимошенко саме закінчила розмову з невидимим телефонним співрозмовником. Я ковтнув холодного чаю.

— Юліє Володимирівно, з бізнесом ніби зрозуміло. Але як Вас у політику занесло? Молодість, чоловік, донька, обіг на десять мільярдів, інші радості… Живи й радій! А так — і мордує Вас влада з усіх сил, і у тюрмі посиділи, і втомлюєтеся кожен день — зразу видно…

Я ЗАТАЇВСЯ. Я ДУЖЕ ХОТІВ, ЩОБ ВОНА ВІДПОВІЛА ЩОСЬ ПАФОСНО-ПАТРІОТИЧНЕ, ВЕЛИЧНЕ. ЯКЩО НЕ ТЕПЕР, ТО КОЛИ Ж, У КІНЦІ КІНЦІВ?! АЛЕ НІ, ВСЕ ТАКІ Ж СТРИМАНІ БУЛИ І ГОЛОС її, І ПРОМОВЛЕНІ СЛОВА. ЧОМУ ЧЕСНЕ В НАС ГОВОРИТЬ ТИХО, А БРЕХНЯ КРИЧИТЬ? ЩО МИ ЗА ЛЮДИ ТАКІ?!..

— Справа в тім, що коли твій бізнес сягає такого мас-

штабу, це вже і є політика. В чистому вигляді політика, хочеш того чи ні. Тому що такі капітали вже починають вступати в систему світової конкуренції. І, якщо ти не розумієш існуючих систем і взаємних зв'язків, то твої підприємства довго діяти не зможуть. А ти вже відповідаєш за тисячі людей.

І все-таки вона мене здивувала. Саме в цю мить. Бо якось раптом, непомітно, щезли в її голосі такі незрозумілі й нудні нотки вчителя економіки, тяжко зітхнула молода жінка на ім'я Юлія Тимошенко і дуже по-людському заговорила.

— Яв цей час, знаєте, одну дуже важливу для себе самої річ зрозуміла. Виявляється, гроші — вони лише на першому етапі важливі. Дуже важливі. Поки не заробиш на нормальний життєвий мінімум — що характерно, він же і максимумом є для нормальної людини! Це — нормальне житло, продукти, машина, одяг, навчання дітей, можливість на відпочинок поїхати, до театру піти… Людині ж бо більше нічого не потрібно. Для себе особисто, я маю на увазі. А далі, якщо йдеться про підприємця, починається процес розвитку виробництва. Тобто, починає відроджуватися й рости країна, її економіка, зарплата людей. Інакше неможливо утримувати виробництво й життя країни на високому рівні…

Ой, Юліє Володимирівно, Юліє Володимирівно… Аякже! Розігналися вони, кровопивці мордаті, думати про благо народне! Можливо, вони й читали ті правильні підручники, які Ви напам'ять знаєте, та от тільки на що хочете можу посперечатися: мало їм людського і зрозумілого мінімуму-максиму му. І лягають

у сховища та сейфи всяких Швейцарій гроші забитого нашого народу, крадені злитки того-таки "ресурсу", й довго ще лягатимуть, а Ви все говорите впівголоса, замість того, щоб кричати! Але чомусь повторюватися я став. Від досади, мабуть…

ПОЧАТОК

А співрозмовниця моя продовжувала:

н — Зараз я уже знаю, що політика перемолола багатьох дуже могутніх людей. Перекрутила на фарш і виплюнула. І З

ЧАСОМ ПОДІЛИЛА Я ПОЛІТИКІВ НА ТРИ КАТЕГОРІЇ, І БАГАТО ЩО ЗРОЗУМІЛА… Одні

приходять у політику, щоб заробити більше, ніж є, використовуючи владу чи стаючи владою, інші — просто тому, що їм нема куди більше подітися, нічого більше не вміють. Перших і других в політиці, на жаль, переважна більшість. І лише третя мікроскопічна група політиків живе тим, щоб працювати на свою країну, на свою націю. І, як правило, останні не мають фінансових ресурсів для політичної роботи, а також доступу до впливових ЗМІ. Як може в такій країні, з життям не за законами, а "по понятіях", народитись сильна альтернатива існуючій владній команді?

Тимошенко більш не усміхалася, легка тінь досади пробігла по Ті лицю, але не зробила його злим — лише переконаність стала помітною ще більше…

— Так от, коли я приїхала на округ…

— Не там, де Ваші заводи побудовані? — писака-шпигун зі своїми шпильками, виявляється, ще сидів десь у мене всередині.

— Ні. Мене чекали не головні, а додаткові вибори, за півтора року до кінця роботи Верховної Ради чергового скликання, і я вибрала найближчий із незайнятих округів — він знаходився у Кіровоградській області. Звичайно, мені, тоді ще не досвідченій і такій, що не вміла мудро вибирати "правильний" округ, дістався край найбідніший. Там кілька років не було нормального врожаю, і хати стояли перекособо-чені, ніби вчора фашисти звідти втекли… От Ви мене ще на початку запитували, чи пізнала я бідність, і я відповіла "Так".

Це правда, але я завжди жила в місті, і сьогоднішньої сільської нужди не бачила й уявити собі не могла. А побачити, і не раз, була змушена, адже багажу "політтехнологій" я не мала, тож вирішила зустрітися з як можна більшим числом людей…

"Дуже це правильно, людяно", — подумав я, але вголос говорити не став, щоб не перебивати.

— Мандруючи округом й проводячи шість-сім зустрічей на день, вислухавши сотні й тисячі людських історій про біди й страхи, побачивши, який жах відбувається на нашій українській

землі, я зрозуміла, що зовсім я людина не сильна… Жах це, справжній жах. Іншого слова немає. Сільська бідність страшна у своїй відвертості. Діти помирають від того, що їм вчасно не вирізали апендицит, по черзі (як за часів кріпосного права) ходять до школи, тому що черевики — одні на всіх, харчуються люди дуже погано, і тому виснажені й хворобливі… Ніяка голодна Африка, думаю, зараз такого не знає — люди гарують по двадцять годин на день і не бачать ні копійки, а з ними розплачуються фуражним зерном. Не було та й зараз нема у моїх виборців ні світла, ні газу, ні води, ні грошей за все це заплатити… Уявіть собі це життя. Це не тяжке життя. Це — дике існування, первісне…

— То що, коли побачили усе це, тікати не захотілося? — по-дурному запитав я. По-дурному, бо вже розумів і відчував, що не тікає моя співрозмовниця ні від труднощів, ні від ворогів. Це я так просто запитав, залишки суперменського куражу вихлюпував… Пані Юля зробила вигляд, що не почула мого питання. Дякую їй за делікатність і розуміння…

— Це справді було страшно… Кожного разу поговорити зі мною вишикувалися в чергу двісті-триста людей, і після розмови з ними мені треба було поплакати хоча б з півгодини, щоб переварити все почуте і не збожеволіти при цьому. Зі мною було десь двадцять помічників — члени мого штабу.

Деяким людям ми намагалися допомогти зразу на місці…

— Це ж, пробачте, як саме? — щиро не зрозумів я, — Ви ж не були не лише лідером країни, а й навіть депутатом…

— Я мала у розпорядженні прибуток корпорації — саме тої, що я її створила. Це було єдине, чим я могла розпоряджатися. Мої помічники записували все і намагалися тут же знайти рішення… Саме тоді я чітко зрозуміла, що бізнес — це не моє призначення в житті. І він перестав для мене будь-що означати після першого місяця праці на цьому окрузі Нещасних Людей. Сьогодні я впевнена, що Господь мені дав на якийсь час великий бізнес, щоб я могла на рівних боротися в політиці з чиновницько-кримінальним українським

МОЛОХОМ — ЖОрСТОКИМ, ПІДСТУПНИМ, баЙДуЖИМ ДО ЛЮДСЬКОГО болю, патологічне жадібним, безмежно несправедливим. Число йому — Аегіон. В цій боротьбі гроші, на жаль, займають вирішальне місце, вони схожі на зброю.

— / що ж Ви казали всім цим обездоленим людям? — вже цілком щиро спитав я, бо грайливий письменницький мозок мій вже допоміг мені уявити себе на місці кандидата — придавленого тоннами людського болю і особистим безсиллям.

— Я мала тоді один політичний лозунг: "Я змогла побудувати

власне життя, яке починалося втратами й бідністю. І я зможу допомогти вам, розібравшись в тих проблемах, які сьогодні знищують країну".

— А тоді, вперше, Вас вибрали?

— Так, понад дев'яносто процентів проголосувало за мене. Як зараз пам'ятаю відчуття страшної відповідальності, яке з'явилося тоді.

— Хіба вперше?

— Ні, звичайно. Та одна справа — відповідати за оцінки в інститутській заліковій книжці, за рідну дочку, власний бізнес навіть, і зовсім інша — за долі тисяч людей, які довірилися тобі. Знаєте, я з дитинства привчила себе

намагатися бути кращою у всьому, що роблю. Звідси, напевне, і ця жорсткість, і сухість, за яку Ви мене сварите, — я не докоряв пані Юлі, не насмілювався і не мав бажання, та перебивати не став. — Так само я віднеслася і до турботи про людей, які вибрали мене до парламенту. І відповідальність за цих людей я відчувала не формальну, а просто фізичну якусь. А на державному рівні, що я могла зробити — самотній депутат? Закон справедливий прийняти? І говорити смішно…

— / який же знайшли вихід?

— Настійно, день у день, будувала і далі будую, розширюю нашу політичну команду. Команду людей честі, обов'язку та інтелекту, яка здатна відродити державу і захистити людей.

Чуєте?! Хіба можна сказати більш щиро і правильно?! Це ж для вас мовиться, для вас, а не для щедрого замовника, тому що казка про монстра мені однак уже не вдасться, а що вдасться — самому лише Господові знати!.. Докричатися до вас хочу, щоб хоч трохи голосніше прозвучав тихий, але твердий голос моєї нічної співрозмовниці!..

Від цього крику — внутрішнього, нечутного, раптом відчув я, що втомився несамовито, потер долонею обличчя. За спиною рипнули двері.

— Познайомтеся, це мій чоловік.

Я піднявся назустріч і подав руку. Високий, худий, сиве волосся… Наскільки я можу судити, жінки вважають його красивим… От лише в очах — справді великих — й близько не було тієї мутної блатної дурості, що так помітна була на телеекрані. Невже телевізійники настільки спромоглися?

— Олександр. Дуже приємно… — мовив мені чоловік, котрий багато років тому назад не зміг купити своїй крихітці-донечці стакан томатного соку. І видався він мені дуже приємною, доброзичливою людиною.

— Давайте перервемося до завтра. Так само до вечора,

добре? — сказала пані Юля. — Тільки про ще одну страшну зустріч хочу Вам розказати. Тому що запам'ятала ЇЇ назавжди. Запропонували мені проїхатись селом. Й так вийшло, що машина зупинилася біля хатки — її й хаткою назвати складно, швидше — землянка, навіть не знаю… Перекосилася, вікна всі вибиті. Словом, я навіть не сумнівалася ні секунди, що в ній ніхто не живе. В таких місцях людина жити просто не може. Тільки з цікавості, інтересу до старовини ступила я всередину. Стояв передзимовий, морозний вже листопад, і підлога в хатці — хоча це не підлога була, а просто долівка, земля вирівняна — була вкрита інеєм. І вийшла мені назустріч, ступаючи босими ногами по льодяній долівці, старенька бабуся. І, винувато так кланяючись, почала щиро вибачатися: "Прости мене, доню, що так довго на світі живу!.. Турботи ще тобі додаю, стара!.. Пробач, заради Христа!.. Я б і рада вже вмерти, та Господь не бере…"

У мене зрадливо засльозилися очі. А у Юлії Тимошенко — ні. Дуже спокійно дивилася вона на мене, коли сказала:

— І у той момент я остаточно перестала бути підприємцем, а стала політиком. Цей біль я бережу в серці кожну секунду. З цим болем я витримала всі випробування і пройшла через весь бруд, який замовляли на мене лити. З цим болем у серці я буду жити і перемагати.

ПЕРЕДЧУТТЯ ДРУГОЇ ЧАСТИНИ

Я навіть не думав ділити книгу про Юлію Тимошенко на дві частини — настільки чітко вилилась її форма в моїх грайливо-умілих планах. Портрет олігархині з самого початку мав бути чіткий і монолітний, як обвинувачення суду, це зрозуміло. Більше скажу — не я це зробив. Хто? Не мені судити. Можливо, саме життя. Можливо, сама

Тимошенко, така пронизливо-неждана і не схожа на телевізійний міф про себе. Можливо, Господь Бог — цьому мені, грішному, ясна річ, хочеться вірити найбільше. Та от факт залишається фактом — друга частина написана не вигадником-авантюристом, який наче велика дитина грається в хитрого агента. Десь там, у будиночку під старими соснами, залишився він. А додому повернувся дорослий втомлений мужчина, котрий вперше, може, всерйоз замислився про те, що не можна прожити життя, граючись і не помічаючи мук Батьківщини своєї, тому що ніжна і сильна водночас жінка Юлія знає як, і готова ці муки вилікувати, хоч і не дають їй наполегливо, тому й стоїть десь цієї миті босими ногами на льоду земляної підлоги сива українська бабуся з добрими очима, тому що… Я ковтнув віскі — просто із пляшки, не роздягаючись. Мені можна було — я вирішив. І ще — не виконав замовлення, вперше в житті начхавши на гроші і не

жаліючи про це. Мені хотілося вийти на балкон, викрикуючи слова правди — замість неї, Тимошенко, що так нефальшиво любить свою Україну. Але мене сприйняли б за божевільного чи п'яного, хоч і не сп'янів я зовсім — навпаки, прийшов до свідомості трохи. І збагнув, що не буду кричати я, а просто напишу книгу — це я вмію, поки що виходило. Й вірили люди в моїх героїв — недолугих і мужніх, грішних і добрих. Вірили у придуманих — то невже ж не повірять книзі про НЕЇ — таку справжню… Треба, щоб повірили — не про комерційний роман треба думати, а про те, якою наша країна буде завтра, післязавтра — і далі, назавжди… Чому Господь мене обрав для цього? Не знаю, відчуваю лише, що без його волі не прийшло б у мою розпутну голову рішення "зробити бестселер" для замовника-політика, не опинився б я за масивним дерев'яним столом на дачі під Києвом. Не стояв

би я зараз, курячи в розкрите, майже вже морозне вікно і вперше в житті думаючи про те, що, видно, і мій час прийшов згадати про те, що не в пустелі я живу, а в Україні, і дивиться на мене країна — тричі обманута — очима тієї-таки сивої бабусі…

І ще одна необхідність є розділити цю книгу на дві половини і почати нову, хочеться вірити, найбільш важливу її частину. За кілька наступних днів багато я дізнаюся. Що дачу (саме оту, "буржуйську") просто найняла партія "Батьківщина" в оренду — разом з усіма столиками й вазончиками. Що домашня робітниця Галина Пилипівна — ніяка не домашня робітниця, а добра й усміхнена жінка, що непомітно й по-господарськи робить дачу цю — робочу, штабну — затишною і гостинною, та й узагалі багато я чого дізнаюся, на власні очі побачу, своєю власною, грішною душею відчую. Дуже багато дізнався я важливого, щоб писати довго і заплутано. Не маю я права на занудну книгу. Бо не сам хочу бути почутим, а донести до вас слово Юлії Тимошенко, і чесно донести. У всі наступні вечори — розмови наші ніби зіллються в одну, яка лише важливими політичними дзвінками та моїми перекурами перериватися буде. Я навіть одного разу заночую там, на гостевому дивані, під голоси за стінкою та шум сосен, що гнуться під колючим вітром. І ще — не називатиму я більше співрозмовницю мою Юлією Володимирівною — дуже вже повірив я їй, дуже полюбив для цього. Звертатися буду я до неї — з того часу і дотепер — "пані Юля". Вона би мабуть і просто проти "Юлі" не заперечувала — не в чинопо-клонінні і демонстрації могутності вона себе реалізує, та просто для мене наше українське "пані" дуже вже невідривне від її імені і образу. Тому що, як і всі улюблені мої україночки, в найбільш важкі хвилини залишається

вона жінкою — акуратною та привітною. А зі смертельною втомою бореться усмішкою, і її очі теплотою наповнюються, коли вона бачить доньку — дорослу зовсім і на своїх ровесниць схожу. І ще — відмовляюсь вірити, що мудрий мій народ не побачить, що живе серед нас жінка — не багатослівна, але мудра і мужня, здатна вилікувати хвору країну, та ще й так, щоб не пухли від голоду старі та діти, щоб не ходили наші мужики й дівчата до іноземців "у найми", щоб жили ми весело, у достатку і з гордістю за свою землю. А до лідера і спасителя країни моєї без шанобливого "пані" звертатися собі не дозволю.

Древнім козакам-запорожцям вистачало мудрості вибрати гетьманом того, хто зуміє правити краще за всіх. Невже ми дурніші за них, хоч і живемо в часи космосу й телевізора? А може, немає серед нас козацьких нащадків?

Якось (недавно зовсім) сказав мені один знайомий політик:

— Які козаки?! Ти що — здурів? Козаки в бою загинули, з шаблями у руках. А гречкосіїв, що на сусідніх полях спини гнули, вороги не вбивали — кому вони загрожують, гречкосії? Ось від них, мовчазних та покірних, ми всі й народилися, тому не фантазуй й відкинь ілюзії.

Я тоді довго сперечався з ним. Більше не буду. Саме життя покаже, хто був правий — козацького роду люди виберуть пані Юлю в гетьмани (й ні брехня, ні поливання брудом, ні залякування місцевих зло діїв — чиновників, владою поставлених, їх не зупинять). А всі інші, звичайно, владу послухаються, підуть, мов теля на мотузочці, куди поведуть…

Скажете — дуже вже я категорично висловлююся? Ви б іще й не таке сказали, якби вони, хто владу міцно тримає, дали б вам побачитися і хоч трохи поговорити з пані Юлею. Та тільки не дадуть вони, ясна річ. Звідси і

книга ця, і величезна, що вперше за все життя звалилася на мої плечі, відповідальність: написати не казку, яка всіх потішить, а правду, якій усі повірять. Я слабкий, Господи, не вийти у мене може, тому допоможи мені, будь ласка…

НІЧНИЙ ДЗВІНОК

Щоб заснути спокійно (а може, і для того, щоб ранком не передумати, не виявити слабохарактерність) подзвонив я пізно ввечері своєму замовнику. Перекрикуючи солодко-звабливі звуки нічного клубу, що вліталиа в його мобільний на тому боці, повідомив, що роботу виконати не зможу. Вийшло якось мляво, нечітко. Та все-таки я це промимрив. І негайно стиснувся, чекаючи докорів, умовлянь, а, може, й погроз навіть…

Та нічого цього не було. Хочете знати, що він відповів? Я дослівно пам'ятаю..

— ТакР Ну добре, як хочеш…. Ми її й так зариємо… І закінчив розмову. Отак.

ЧАСТИНА ДРУГА ЩЕ РАЗ ПРО БАБУСЮ І НЕ ТІЛЬКИ

Звичайно ж, снився мені всю цю ніч, рвав душу погляд бабуні, що стоїть боса на промерзлій землі. І саме собою запитання на наступний вечір виникло.

— Пані Юльо, як багато хто в Україні живе, не Ви одна знаєте. Адже десятки політиків бачили таких от бабусь, котрі смерть собі кличуть. Що в них — серця кам'яні? У всіх, чи як?

— Ні, вони всі зовні симпатичні, не дурні люди. Але звикли

кожен день, мов зуби чистити вранці, користуватися нинішньою несправедливістю у всіх її проявах. Несправедливо ділять "ресурс", несправедливо ділять владу, несправедливо цю владу використовують, навіть правосуддя поставили собі на службу. Всі інші живуть за принципом: що залишиться. А там, відверто кажучи, і в залишку нічого немає. Та й кому це потрібно — дивитися, що там в осадок випало. От і складається така віртуальна любов до людей, коли сльози від кохання на очах, а руки лазять по людським душам та кишеням. По-справжньому любити — це означає від себе — благополучного, забезпеченого владою — соковитий шматок відрізати і віддати тим, кого любиш, а краще, всього себе повністю: раніше це справедливістю та жертовністю називалося. Але саме це вже для них з перших секунд і неможливо.

Все Ви дуже зрозуміло роз'яснили, пані Юльо, але хочу (вже за звичкою) перекласти для людей Ваші слова живою мовою. Рідні мої, марно ми, виявляється, припадаємо до екранів телевізорів, коли новини передають і показують неймовірно зосереджені обличчя наших керманичів. Вони не про те думають, як виплатити вам зарплати, як забезпечити посівну дизпаливом, а заводи й будинки — світлом і теплом. Вони РЕСУРС між собою ділять. "Дерибанять" наше добро, як урки після вдалої крадіжки. І немає у них інших турбот. Та й бути не може. Отак от просто і невесело. Що, проголосуємо за них і цього разу? А то ж вони ще не наділилися…

— Пані Юльо, — я подивився трохи по-новому на тендітну її фігуру — г що, Ви з цими дядьками боротися збираєтесь? Вони ж Вас — "гам!" — і всі справи!..

— Я не "збираюсь" боротися з ними. Я роблю це відтоді, як прийшла в політику. Питання вони зразу поставили дуже жорстко: чи я "граю за правилами", тобто приєднуюсь до керівного клану, який ділить "всеукраїнський караван за

своїми "понятіями", чи навколо мене буде горіти земля. Тобто, мене просто знищать. Що вони й хочуть зробити.

Зовсім без злості промовила це пані Юля, мов формулу на дошці намалювала. І в черговий раз зрозумів я (хоча сам у ту мить кипів праведним гнівом), що в цьому спокої, можливо, і є ота сила, якою я вже ніколи не навчуся володіти — сила політика.

— Ну, гаразд, жалості від них не діждешся. А як же марнославство? Невже ніхто не хоче в підручники потрапити як видатний політичний діяч, що відродив країну?

Я це запитання не так просто поставив. Розбалакався я колись із літнім турком, і він мені сказав: "Знаєш, в моєму домі висить портрет Ататюрка. Не тому, що так треба, ні, ніхто нікого не примушує. Просто за моє життя він перетворив Туреччину із країни босоногих жебраків, в якій про водопровід і газ узагалі не чули, на країну НОРМАЛЬНУ. Хай не найбільш успішнішу, але повністю цивілізовану. Я це все сам бачив".

Не раз і не двічі думав я — чому, цікаво, ніхто з наших політиків не хоче залишитися у вдячній пам'яті поколінь навіки?! Адже навіть жертвувати їм особливо нічим не доведеться — грошей вони накрали на три-чотири покоління вперед, час і честолюбству волю дати…

— Я практично не знаю людей, — трохи замислено, мов боячись помилитися, мовила пані, — котрі ставлять перед собою такі "ненормальні" з точки зору великої більшості політиків цілі, як порятунок країни. Це стало немодним і неприбутковим для своєї кишені. А ті, хто це намагається робити, як правило, не мають достатніх знань і можливостей, а тому приречені на невдачу. Потрібно не лише ХОТІТИ, потрібно ВМІТИ. Це складно.

— А Ви можете?

— Так, можу. І тому не маю права відступити. <у» ош;;г)-І/г

З Президентом Туркменистану

У регіони з перевіркою

На Хмельницькій АЕС І на енергооб'єкті Донбасу

Після прес-конференції

З донькою Женею

По господарству з чоловіком Олександром

І ЯК ЖЕ НАМ БУТИ?

Я так і запитав — можливо, простакувата моя наївність примусить пані Юлю говорити простіше? Здається, спрацювало!..

— Для початку, як мені здається, людям можна порадити дві речі — по-перше, судити про стан справ у країні не з брехливих телевізійних виступів, які запевняють, що Україна вже всіх на світі перегнала з темпів зросту виробництва і таке інше, а зазирнувши до свого холодильника — скільки там молока, масла, ковбаси, сиру. Такий от не надто романтичний, прагматичний підхід. Зате об'єктивний. А потім зазирнути у свої спустошені

душі.

І по-друге. Не треба боятися змінювати владу, яка вас не влаштовує — дурить з року в рік, посилаючись на "труднощі перехідного періоду". Та вони вже десятиріччя тривають, ці "тимчасові" труднощі! Це міф для легковірних і наївних! Якщо хаос триває десять років, значить, він комусь потрібен. Влада весь час намагається навіяти людям: "Виберете не нас — буде ще гірше! Не дай, Боже, громадянська війна". Але ж гірше нікуди… Досвід розвинених країн показує нам: якщо народ не боїться — демократичним шляхом, без путчів і заколотів, через вибори — змінювати керівні команди, які його не вдовольняють, то дуже скоро настає спокійне благополуччя.

Чули? Зрозуміли?

КОГО ЗАСЛУЖИЛИ…

— Аз іншого боку, — продовжувала пані Юля, — українців сьогодні не можна звинувачувати в тому, що вони часто роблять неправильний вибір. Знаєте, звісно, приказку: "Кожен народ має того правителя, на якого заслуговує". Так от, я категорично проти цього твердження стосовно України

сьогодні. В наш час усе вирішує інформація — газети, телебачення — і можна лише сказати, що народ наш глибоко одурений. Одурений такою мірою, що сама свідомість його покалічена. І це не його, народу, вина. Професійно зліплена брехня ллється з екранів такими потоками, що жодні мізки не витримають! Мене часто запитують — який закон я прийняла б першим, прийшовши до влади…

— Я, взагалі-то, хотів про це окремо поговорити…

— Поговоримо… Але я хочу сказати — всі чомусь припускають, що це був би закон про призупинення кримінальної приватизації, чи про механізми негайного підвищення зарплат і пенсій, про зменшення податків… Так, це буде зроблено відразу. Та першим все-таки був би закон про засоби масової інформації з виведенням їх із-під контролю кримінальних угруповань. Тому що інакше жодні закони — навіть най-необхідніші — не працюватимуть. Газети, телебачення і радіо, які весь час брешуть, потрібні лише для дуріння та обкрадання людей. У країні, що почала шлях до відродження й благополуччя, друковане й телевізійне слово мусить бути вільним і чесним. Інакше нічого не вийде.

ЯК Я РОЗЛЮТИВСЯ

— А Ви сам за кого голосували на останніх виборах? — раптом запитала моя співрозмовниця.

Я навіть розгубився на секунду. Звик, що, як у міліції, "тут запитання задаю я".

— За Леоніда Кучму. Другий був червоний, а я їхню владу дуже добре пам'ятаю…

— Це в другому турі. А чому не за Мороза?

Ну на це я мав що сказати — від душі й багато.

— А тому, пані Юльо, що за Мороза я не проголосую ніколи! Ніколи й ні за що!! Ця людина 7-го листопада

носить квіточки до пам'ятника Леніну, який чомусь ще не знесли!! А він не недоумкуватий і навіть не дурень, тому не може не знати, що Ленін отой — гаркавий низькорослий маніяк, який знищив мільйони чесних людей, розстріляв як заручників малюків-шестирічок, вбив "селянство як клас", на кістках людських почав будувати свою примарну химеру!..

— От бачите, — зі спокійною прикрістю промовила пані Юля. — Вас купили, мов хлопчиська. Не простивши людині букета червоних гвоздик 7-го листопада, Ви віддали свій голос Кучмі, при якому Україна втратила три мільйони людей, стала однією з найбільш кримінальних і бідних країн світу… Тому Ви теж винні за все, що діється. А Олександр Олександрович Мороз — порядна людина… Він належить до тих "ненормальних", в яких душа болить за Україну та її людей. За західними мірками він справжній соціал-демократ на відміну від нинішніх СДПУ(о) при золотих годинниках та діамантових каблучках за п'ятдесят тисяч доларів штука. Так, він лівий політик, але нам сьогодні вже не до поділу на лівий-правий. Сьогодні всі чесні люди, а тим більше політики, повинні виступити єдиним фронтом проти знищення країни. А якщо говорити про ідеали минулого… Треба спершу справою показати людині, що реформи можуть дати усім краще життя. А тоді вже кожен хай сам вирішить — які квіти і до якого пам'ятника носити… Які пам ятники руйнувати, а

які будувати.

* * *

Тут я просто не міг не перекурити. І, розташувавшись з паруючою чашкою кави й цигаркою на подвір'ї, почав я думати про те, що почув. Не від бабуні-більшовички, а від жінки, що заробила чесним бізнесом свій достаток, і тепер віднесена владою до злочинців…

Ріс стовпчик попелу на цигарці, кава приємно зігрівала… Ні, Сан Санич, не хочу брехати Вам, навіть отак ось, на відстані: не перешлю я себе, не піду за Вами вслід і ніколи за Вас не проголосую.

Але й ставитися до Вас, як раніше, після почутого влюї не

зможу.

Є ТАКА ПАРТІЯ…

/ все ж знайшлося у мене питання з "гачком", коли знову ступив я, накурившись, з морозу до будинку. Роздуми про червоний прапор навіяли…

— Пані Юльо, а що ж народ, який уже доведений до краю, не до Вас і Мороза тягнеться, а до комуністів?

Але пані моє запитання не здивувало.

— Від відчаю. У простої людини при слові "демократія" серце стискається від злості і безвір'я. Два бездарних президентства України вбили в людях віру в реформи. Воно й не дивно. А тут — давно знайомі гасла, красиві слова про загальну рівність…

— А не боїтеся, що переможуть еони?

— Ні. Не буду зараз нікого виводити на чисту воду, хоча в нормальної людини не може не виникнути запитання — як це згубник своєї країни Кучма мирно співіснує з відвертими комуністами — може, вони йому не такі страшні?.. Давайте просто порахуємо. Радянський Союз — у тому вигляді, в якому ми його пам'ятаємо — з величезними труднощами створювався 70 років. Були страшні війни, табори, ГУЛАГи, катування, надривна праця за копійки… Ну, історію всі знають, я про інше. Внаслідок цього довгого — тяжкого і кривавого — шляху була збудована держава, де середній працюючий заробляв приблизно 70 доларів щомісячно, а середній пенсіонер отримував приблизно 45. (А в середній

західній країні тоді вже ці цифри відповідно складали дві з половиною і півтори тисячі доларів).

Зізнаюся, мене навіть покоробив такий "суто прагматичний" підхід. А Афганістан?! — хотілося вигукнути мені. — А напівмертвий генсек Брежнєв зі своїми кожної п'ятирічки різними радощами!? А несвобода виїжджати за кордон і дебільні "політінформації" для дітей та дорослих!?.. Це лише те, що я застав, а були і берііївські підвали, і голодомор 1933-го, і ще…

— Сьогодні загальна ситуація схожа: є Афганістан, є генсек — політичний напівтруп, є дебільні "політінформації" на повністю купленому телебаченні, є, я стверджую, як очевидець, берііївські підвали і майже для 70 відсотків населення — справжній голодомор. А економічна ситуація гірша, ніж у Союзі: середня зарплата — приблизно ЗО доларів на місяць, пенсія, відповідно, 15. Сама країна перебуває приблизно на тому ж рівні розвалу, що й на початку будівництва Радянської держави. Ті, хто зробить комуністичний вибір, повинні чітко розуміти, що країні доведеться пройти такий же, сповнений втрат і крові, шлях довжиною сімдесят років. До того ж без Аеніна-Сталіна: Петро

Симо-ненко за всього бажання ні на одного, ні на іншого не тягне, він — не вождь. І заради чого? Щоб через сімдесят років ваші онуки отримували не дві тисячі, а сімдесят доларів?.. Давайте не будемо вважати людей за дурнів, це не так.

— Але ж рейтинг у комуністів високий?

— Інакше й бути не може. Людям нема з чим порівнювати минуле, крім злиднів та знущань сьогоднішньої влади. Не забувайте — на референдумі у 91 році дев'яносто відсотків наших громадян проголосували за незалежну Україну. А сьогодні за незалежність уже тільки сорок сім відсотків. Просто сьогоднішній режим украв у них мрії та надії. А перші ж реальні успіхи вільного суспільства допоможуть людям

розібратися, що й до чого, і яке суспільство здатне дати людині гідне життя.

ЯКБИ Я БУВ КОМУНІСТОМ

Я — не комуніст. Це м'яко кажучи. Але, якби я був комуністом, то у відповідь на таку от "політариф-метику" зразу відповів би запитанням. Що я й зробив.

— Ну, добре, пані Юльо, логіка Ваша цілком зрозуміла. Однак, якщо вже заговорили Ви про строки відродження країни, скажіть: якщо б стали Ви сьогодні лідером держави, за який період Ваша політика зробила б Україну розвиненою європейською країною?

— Я наведу приклад. Після війни наша країна — тоді ще в складі СРСР — піднялася з руїн за шість років…

— Але ж це зробили саме комуністи…

— Це зробили рішучі лідери й досвідчені спеціалісти. А під їхнім керівництвом — наші люди. До речі, таке ж "відродження з попелу" відбувалося й у переможеній Німеччині, й у зруйнованій Європі. Загалом, не важливо, хто це робив… Просто досвід тих років і тих держав показує нам, що з правильною організацією подібне швидке відродження можливе. Враховуючи стан, в якому сьогодні перебуває Україна, при приході до влади команди людей, охочих не красти, а будувати, це займе максимум три роки.

Я ЛЯКАЮСЯ СЛОВА

ТРИ РОКИ!!! ЯКИХОСЬ ТРИ РОКИ!!!

Я б радісно підскочив, але замість того якось стиснувся, наче колючий і тривожний вітер пролетів вечірньою кімнатою. "Прихід до влади команди…" За цією фразою поставали жахи Біломорканалу й ГУЛАГу, Майданеки й гетто, не кажучи вже про андропівське"… чому не на роботі!".

— Знаєте, пані Юльо, — я говорив повільно, не хотів я дуже цього говорити, але й мовчати не збирався. — Гладко Ви все

говорили, але ось воно й проступило, — й упіймавши повний нерозуміння погляд, пояснив, — "командну політику" наша бідна Батьківщина вже проходила… Й теж обіцяли райське життя в близькому майбутньому…

Нерозуміння в її очах змінилося гіркою веселістю.

— Господи, які ж ми всі лякані… — вона сказала "всі ми", а не "Ви", дякувати їй за це. — А мені слід стежити за мовою або пояснити, що маю на увазі… Я говорю не про режимно-командний метод управління країною, а про те, що лідеру в такій ситуації потрібне цілком конкретне оточення — не "павуки в банці", а сильна команда однодумців, яка бачить спільні завдання і вміє їх вирішувати. В цьому сенсі "командний"…

Господи, як же мені відразу стало легко й радісно! Я навіть солодкого чаю попросив у доброї Галини Пилипівни…

ЯК ПРАВИЛЬНО ГОЛОСУВАТИ

За чаєм я розслабився, та й пані перевела подих — давно вже ніч стояла за спокійним дачним вікном. І запитав я більше для себе самого, ніж думаючи про книгу.

— Пані Юльо, а взагалі — чому нічого не змінюється? Й люди не ідіоти, і Кучма всім уже, м'яко кажучи, не подобається…

— Найстрашніше відбувається під час виборів. Страшне, бо непоправне. Кожна помилка людей на виборах відкидає Україну на роки й десятиріччя назад. Я б, коли б могла, попрохала всіх хоч раз проголосувати нетрадиційно… А то в нас десять років голосують однаково: "рухівці" — за Рух, "комуністи" — за компартію, люди з невизначеними

політичними поглядами — за "випадкові" партії без лідерів: зелених, фруктових, жіночих ініціатив… Така традиція голосування призводить до того, що режим уміло її, цю таки традицію використовує. А найгірше за все те, що з різних причин виборець часто віддає голос за людину, далеку від патріотизму — не показного, а реального…

РЕАЛЬНИЙ ПАТРІОТИЗМ

Я вже полюбив пані Юлю. Я вже вірив їй. Я вже хотів кричати вголос про те, про що вона говорить тихо й дуже стримано. І в той же час у мене в голові моментально виникло запитання-пастка. Точніше — запитання, а потім пастка, яка з нього витікає. Такий вже я підступний, що поробиш!

— Пані Юльо, а що таке — реальний патріотизм? Вона не завагалася ні на секунду.

— Це вміння людини ставити інтереси країни й людей вище за власні.

"От і чудово!" — промайнуло в мозку.

— А чи погодились би Ви, пані Юльо, для процвітання

України й кожної людини в ній жити зараз не на затишній дачі, а в тісній "хрущовці", і щоб під вікнами стояв не красень "Мерседес", а вухатий "Запорожець"? Чи проміняли б Ви всю свою забезпеченість на добробут Батьківщини?

Й тут вона усміхнулась — сумно і насмішкувато водночас, як вона зазвичай усміхається. І вона відповіла:

— Все до того і йде… В сенсі — до "хрущовки" й "Запорожця"… Але мене це не лякає. Адже я вже довгий час витрачаю всі гроші тільки на політичну боротьбу за свою країну, ні на що більше… Справжніх бізнесменів — тих, що для них бізнес вище над усе — навколо мене не залишилося,

лише віддані справі відродження України люди. Звісно, гроші були, але вони тануть швидко, якщо не заробляєш політикою, а витрачаєш на неї… Та й влада останні п'ять років системно і цинічно руйнує весь наш бізнес. Зараз податкова, прокуратура, суди — в кожному відомстві є свої шакали і стерв ятники — провадять "контрольну зачистку" наших ще агонізуючих підприємств. Ви самі, напевно, знаєте, як це робиться — спершу податкова під виглядом перевірки заарештовує рахунки і паралізує роботу, а потім нараховує фантастичні штрафи, і чим більші оберти у підприємства, тим ці штрафи страшніші. Це моя плата за право робити чесну політику. А дача й машина… Щось поки ще залишилося, звичайно. Але чи надовго?

Думаю, я почервонів — завжди соромно почуватися ідіотом. Я знайомий з нуворишами від політики, для яких злітати до Парижа повечеряти — звичайна річ, які будують на дачах басейни з піраньями й тримають при собі спеціальних тіток, котрі рискають по провінції, щоб підшукати до суботньої сауни кількох малоліток-дівчат для втіхи господаря та його гостей… А пані Юлі, що проміняла забезпечене життя на гнану долю політика-патріота, я, дурень, дорікнув… І чим — орендованою дачею та машиною!.. Я не напевно — я справді почервонів. Зате в голові народилося наступне запитання. Дуже, як мені здалося, правильне.

ПРАВИЛЬНЕ ЗАПИТАННЯ

н — До речі, про гроші, пані Юльо. І про той самий пиріг — ресурс. А Вас до нього готові були підпустити? А то може здатися, що — ні, тому Ви владі й мститеся…

(Каюсь, я так не думав. Мені незручність ситуації згладити треба було хоч якось…)

— Компромісні угоди про використання ресурсу — чи пирога, як ви його назвали, з тієї хвилини, як я очолила Бюджетний комітет парламенту, пропонувалися мені щотижня. І щоразу їхній фінансовий зміст ставав усе більш привабливий… Справа в тім,

що я в той період розробляла проект бюджету, який був "дуже незручний" для влади… На той момент, як я стала віце-прем'єром уряду, такі пропозиції стали нормою мого життя.

/ знову — всоте вже — пошкодував я, що іще не вміє друкований аркуш передавати тональність голосу. А потім уявив таку собі компанію вгодованих наших державних дядьків…

"— А я їй кажу, в натурі: "Слухай, що тобі заважає жити, гаР Ти давай живи — та іншим давай, зрозуміла?

— Та повертайся ти у свій бізнес, ніхто тебе не торкне. Я відповідаю!..

— Відломиться тобі твій шмат, тільки ділися, як по понятіях належить…'

Може й не такі приблатньоно-вульгарні слова в їхній розмові звучали (а може, й такі, тепер уже ніщо не дивує), та тільки суть щедрих "компромісних пропозицій" від того не міняється. Дорвався до пирога — кусай, як усі, але іншим не заважай! І ділять вони країну нашу з жіночим іменем, яка все чекає на диво й на щастя, мов "братки' розподіляють торгові кіоски на ринку — "по понятіям… І не так це смішно, як страшно, якщо задуматися…

— Побачивши, що я відкидаю ті пропозиції, "сім'ї" — сімейно-олігархічні клани, що стоять при владі у нашій країні, запропонували мені "по-хорошому" виїхати із країни, зберігши свій бізнес в Україні…

Не дуже розбираючись в системі "сімейних" цінностей, я скоріше відчув, ніж зрозумів, що такі пропозиції "по понятіям братви" були царські за своєю щедрістю…

— Коли вони зрозуміли, що домовитися зі мною про подібні "розподіли ресурсу" не вдасться, мене вирішили знищити…

Просто так вона це промовила. Без емоцій.

Тут мені, мабуть, й треба було запитати про тюрму. Але я відтягував цей момент. Спеціально відтягував. Чому? А ви спробуйте запитати у красивої і ніжно-юної (незважаючи на всю свою силу волі і політичний авторитет) жінки: "Ну, а на параші нам як сиділося, гаР" Не дуже це приємно, можете повірити на слово…

І я заговорив про інше.

АМЕРИКА, РОСІЯ ТА ІНШІ…

— Пані Юльо, що не говори, а живе наша Батьківщина, притиснута всією своєю історією-географією до величезної Росії… І питання відносин наших з нею — федеративною, газовою, нафтовою — час від часу ставиться політикам всіх мастей. Аж до президента. Йому, до речі, частіше, ніж усім іншим. Що не кажи, а питання ключове. Тому що й дражнити цю величезну, непередбачувану країну не хочеться, але цілком конкретне її

ставлення до "Мало-россии, вообще, й к хохлам, в частноспш" не настроює на вічне братання… Та й майбутнє своє ми все-таки бачимо в Європі, і з Америкою хочемо налагодити стосунки… Я розумію, питання подібного вибору дуже складне…

— Нема тут ніякого питання і тим більше вибору… — заговорила пані Юля. Відпочивала на цьому запитанні. — Мені навіть незручно за країну, коли я бачу, як невміло і плутано президент рапортує про вірність то Путіну, то Бушу по черзі…. У той час, як він зовсім не повинен давати присягу на вірність нікому, крім України та її народу. У нас є наша країна. У країни є державні інтереси. Виходячи з цих інтересів — і лише з них — керівник має будувати зовнішню політику. Це

і є єдина вірна та гідна позиція. Зверніть увагу — нікому в світі на державному рівні так наполегливо не ставлять це зовсім нерозумне питання. Хіба спробує, наприклад, хто-небудь допитуватися у Англії, кому вона ближча і вірніша — Америці чи Європі? Таке навіть уявити собі не можна…

Тут мені якраз фраза, сказана кимось саме з великих англійців, пригадалася: "У Британії немає постійних друзів і постійних ворогів. У Британії є постійні інтереси".

— Повірте — треба один раз озвучити такий нормальний для всього світу підхід, і більше ми не почуємо такого питання ніколи! — закрила тему пані Юля.

А мені надумалося — адже згадав я цю фразу чи то Черчілля, чи то ще когось. А значить, чув раніше, знав. Просто невідповідною вона здавалася для нашої країни. То — Англія, а то — ми, убогі… А зараз ось раптом з незвичною гордістю подумав — і справді, якого ще чорта ми повинні обов'язково комусь на вірність присягати — Америці, Росії, Гондурасу?! Проста і горда думка, але напевно, треба було мені, здоровому мужику, сину країни своєї, почути її від тоненької пані Юлі.

Зараз уже, передруковуючи для вас почуте у той вечір, знайшов я, здається, пояснення — скоріше за все, не може нинішня Україна, розкрадена і обдурена, дозволити собі бути гордою.

Україна Юлії Тимошенко зможе.

НАШЕ ВІЙСЬКО

Не випадково, ясна річ, не випадково зразу ж подумав я про українську армію — горді слова безкарно говорять тільки сильні люди. А країни — тим більше.

— Пані Юльо, а якою має бути армія України? — за-

питав я, і, побачивши явне здивування, пояснив. — Пам'ятаю, коли я був студентом — з точки зору історії — тільки вчора це для мене молодість мигнула і пішла, мами наших ровесниць

раділи, коли віддавали дочок заміж за молоденьких лейтенантів. Та що там лейтенантів — за курсантів навіть! Тому що люди в погонах, хоч і важко іноді жили, але ж не знали нужди, це точно. І не доводилося їм ні підхалтурювати непомітно, відчуваючи пекучий сором, ні державне майно розкрадати…

— Ви дуже вузько ставите питання. Жебрацьке існування офіцерів, глумління над самим цим словом, насмішки у вигляді мізерних надбавок у десять гривень раз на п'ятирічку… З цим Україна в змозі покінчити на першому ж етапі проведення розумного, прагматичного й організованого будування національної економіки. Злиденний офіцер — це образливий для всіх феномен, якого тільки нинішній режим зробив звичним явищем… У нормальній Україні цього не буде і бути не може.

Але Ви погано думаєте про людей в погонах, якщо вважаєте, що вся проблема для них — тільки у зарплаті. Якщо офіцер відчуває, що він не може захистити рідну землю, цього ніякими зарплатами не заміниш. Це горе, яке вбиває справжнього офіцера ще більше, ніж злидні. А ми — крім побутової бідності та невлаштованості — прирікаємо його на гірку долю: навчати недогодованих солдатиків кидати дерев'яні гранати… Звідси й збиті нашими ракетами на навчаннях пасажирські літаки, і відверта неспроможність захистити свої кордони, яку не приховати показушними парадами. Але, панове офіцери, вперше по-справжньому офіцерський мужній крок треба зробити в тяжкому бою за зміну антинародної влади, біля урни для голосування на найближчих виборах. Військові люди знають, що злочинні команди виконувати не можна, і що за їхніми спинами сьогодні знову, як колись, у героїчні історичні часи, наша замучена Вітчизна.

Зараз, сидячи за комп'ютером, знову пережив я — гостро й гаряче, як юнак — приступ ПАТРІОТИЗМУ. Величаве, горде слово. Як же це ми його забули (якщо футбол не рахувати)?.. Та й там зганьбилися…

ЛЮБОВ

Тут ми зробили перерву — приїхав Саша з дочкою.

Женя — зовсім уже доросла дівчина, майже наречена, одночасно дуже схожа і на тата, і на маму (як і всі діти, народжені в любові, я часто помічав) — по-господарськи пригощала мене привезеним виноградом. Саша, знявши пальто, підсів до столу… Мене інше здивувало — дуже недовго це продовжувалося, з дуже вже звичною делікатністю пішли обидва з кімнати, залишивши нас працювати далі. Не переглядаючись і не змовляючись пішли, наче прозвучав невидимий гонг. Але ж не було ніякого гонга…

— Пані Юльо, — сказав я, жорстокий і бездушний свинтус,

керуючись обов'язком професії (сильно все-таки діє на нас ремесло, і сперечатися з цим дурниця). — Ось Ви — політичний лідер, мільйони людей пов'язують з Вашим приходом до влади надії на краще життя, відродження країни… І дні Ваші розписані по хвилинах, я ж бачу, і навантаження дикі зовсім. А Ви ж заміжня… У Вас залишається можливість хоч іноді посидіти з ним, обійнявшись, біля потріскуючого вогнища, з'їздити на нічне озеро, в якому віддзеркалюються теплі українські зорі, запросити спільних друзів і, сміючись, піджарювати м'ясо і розважатися на природі? Такі радощі — вони ж майже краща частинка життя, вони усім потрібні…

— Знаєте, — (я не хотів робити їй боляче, бачить Бог, не хотів, але все-таки зробив — каштанові очі стали майже чорними, голос затремтів…). — Знаєте, —

повторила пані Юля, — мій чоловік — один із найбільш терплячих і надійних на землі. Ви праві: СЬОГОДНІ Я НЕ

МОЖУ СТВОРЮВАТИ ДЛЯ НЬОГО СПОКІЙНЕ СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ, КОТРЕ МОЖЕ Й ПОВИННА СТВОРЮВАТИ ЧОЛОВІКУ ЖІНКА. ВІД МОГО РІШЕННЯ СТАТИ ПОЛІТИКОМ БЕЗМІРНО СТРАЖДАЄ МОЯ СІМ'Я… Це ще одна жорстока плата за право боротися за свою країну.

Я мовчав. Чи жалкував я, що поставив це запитання? Та я досі про це шкодую!!! Тому що зразу пригадався мені той-таки орендований мангал — хірургічна чистий, що давно забув про веселі пікніки, і мобільні телефони, розсипані на столі, що розриваються від дзвінків, і стомлено-ніжні очі красивого сивого чоловіка, якими він дивиться, думаючи, що ніхто цього не помічає, на свою дружину. Адже це для всіх нас вона — великий політик Юлія Володимирівна Тимошенко, а для нього — маленька його Юлька, люба, єдина і дуже стомлена… Все, досить! Зараз навигадую цілу повість про те, до чого мені й торкатися не треба, що тільки двом належить…

Але пані Юля знову заговорила — занадто вже спокійно, спокійно НАВІТЬ ДЛЯ НЕЇ, як кажуть люди, готові скоріше померти, ніж дати комусь можливість ЖАЛІТИ себе:

— Це відноситься до всієї моєї сім'ї. Але Саші прийшлося важче за всіх. Навіть у тюрмі посидів. Ні за що — за те, що він мій чоловік, тільки й того… Взагалі, коли на мене обвалився цей біснуватий ураган режиму, я зрозуміла, що це насправді таке — справжня любов сильного чоловіка…

Ви, звісно, праві, пані Юльо… Але ж і вона, та сама любов, свинцевим болем стискає серце сильного чоловіка, коли бачить він незахищеність і страждання рідної дівчинки, а нічого зробити не може! Страшно це для нього, розумієте?!…

Але вголос я цього не сказав. Про це не можна говорити. А чи треба писати?..

ЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВ

Це я не від неї, не від пані Юлі, почув. Один її найближчий соратник, з яким на дачі розговорилися, її чекаючи, розказав. А крім того, на плівках майора Мельниченка був запис цієї розмови. Цей соратник до президента нашого прийшов. З ясувати, чому заарештували і тримають за гратами Олександра Тимошенка, причепившись до якоїсь восьмирічної давнини(!) бізнес-справи з китайцями… Скажи тоді президент, що це не його, глави держави, діло, а суду, який розбереться, що й до чого, і питань би не виникло, і розділу б цього в книзі не було б…

Та ось тільки відповів президент наш, всенародна обраний, зовсім по-іншому. Сказав (зі значенням, повчально сказав), що нема чого їй "випендрюватися", поважних людей на чисту воду виводити! Тоді й "помилка" з арештом чоловіка, дивись, "виправиться".

А після цього "елегантного" натяку і взагалі на ділову мову перейшов: звільнити — не проблема, давайте домовлятися. Значить, так… Підтримка "Батьківщиною" такого-то закону в парламенті, "правильне" голосування про визнання результатів референдуму…

Не знаю, не пам'ятаю, скільки там було пунктів і яких саме. Та й не важливо це, для мене — так точно. Мені інше мучить — політик, за якого я проголосував (та що я — мільйони людей!) діловито так, по-бізнесовому, обговорював ціну звільнення зовсім невинного чоловіка. Наче про мішок цукру на ринку торгувався. Чи то про цистерну мазуту…

Сказати чесно?! Я б не посмів осудити пані Юлю, та й взагалі — жодну жінку — якби вона погодилась на цю

пропозицію. Це в природі жіночій — коханого врятувати будь-якою ціною. Та от тільки Олександру в камері стало відомо про пропозицію "всенародного обранця", і в листі, на волю жінці переданому, написав він: "Я витримаю, тільки ти не здавайся…"

Ви, хто переконані, що про любов усе знаєте, читаєте це?

Пані Юлі я про це нічого не сказав — та й навіщо?

СУД ВСЕ-ТАКИ БУДЕ

Зате звернувся до вже випробуваного способу — заговорив про інше. Згадав, як часто на саморобних плакатах доведених до відчаю людей бачив я вимоги віддати "антинародну правлячу банду" під суд.

— Пані Юльо, а ставили до влади, Ви будете судити теперішніх керівників країни?

Вона трохи задумалася. Можливо, хотіла злукавити? Ні, до

того часу я вже так не думав. Пізніше, вдома уже, коли прослуховував записи нашої пізньої розмови, з'явилася у мене відносно цього здогадка (не знаю, правильна чи ні).

Думаю, не може українська жінка — навіть якщо вона політик, що пройшов боротьбу й випробування — з холодним серцем говорити жорстокі речі. Нехай навіть справедливі. Нехай навіть очевидні. От і вагалася пані Юля, перш ніж сказати:

— Я особисто нікого не можу і не збираюся судити. Тим більше — зводити рахунки за допомогою суду, як це всюди практикується зараз. Але… — голос її трохи зміцнів, — ті, хто винен у свідомому, злочинному знищенні держави, хто довгі роки безкарно скоював жахливі кримінальні злочини, які призвели до розрухи й зубожіння людей, не можуть не

стати перед судом. Він повинен бути максимально відкритий, гласний і справедливий. Я б сказала — це має бути свого роду Народний Трибунал…

Хочете — вірте, хочете — ні, але я ЧУВ у її голосі досаду і жаль. Дуже по-різному промовляє Юлія Тимо-шенко слова "творити" і "судити"…

СИЛЬНА РУКА

, Важко було мені до кінця відчути інтонацію пані Юлі — різні почуття в ній були змішані. А правду хотілося знати.

— Скажіть, ось Ви, по-моєму, про суворі міри без задоволення говорите… Значить, якщо переможете, будете ліберaлкою? Чи наведете порядок "залізною рукою"?

— Людина, яка візьме на себе сьогодні відповідальність за долю України, не зможе дозволити собі слабини — занадто багато навколо вседозволеності, крадіжок і насильства, — спокійно і твердо відповіла Тимошенко. — Люди більше не можуть і не хочуть з цим миритися, і вони праві.

— Значить, все-таки тиранія?

— Ні. Наведення порядку в інтересах мільйонів людей. Жорстко? Іноді — так. Але законно і відкрито. Люди перестають вірити у справедливу силу держави, тому що вона забула про них. Це — зовсім ненормальна ситуація. І вирівняти її зможе тільки рішучий жорсткий політик, якого підтримує народ.

ТАК ПРОСТО

— Ну, добре, прийдете Ви зі своєю командою до влади, пані Юльо, і почнете могутньо проводити у життя програму відродження рідної нашої України… Чому б і ні —

влада Ваша, що і як треба робити, Ви давно знаєте, олігархічний режим Ви перемогли…

Пані Юля терпляче і з цікавістю дивилася на мене. Такий у нас незлостиво-провокуючий (з мого боку, звичайно) витворився

під кінець стиль спілкування.

— / ось тут усе й закінчиться!..

— Чому?

— Та тому, що перед Народним цим Трибуналом постане (якщо постане) верхівка апаратно-олігархічної системи, а незліченні чиновники та чиновнички?!! Та від їхнього хабарництва і злодійства вся Україна стогне — у мільйонних обласних центрах, селищах міського типу і в найбільш забитих селах! А знімете їх з роботи — ким заміните? Будете висуванців готувати, як більшовики у 19-му році?

Дуже мені було цікаво "озадачити" пані Юлю, тому що справді не уявляв я собі, як це можна нинішнього нашого начальника-держслужбовця, непотрібного і противного (у моїй, ясна річ, наївній уяві), як тарган, відучити від хабарів і самоуправства. Київ-то далеко… А репресій типу сталінських, які дисципліну страхом укріплюють, пані не обіцяє…

— Все дуже просто й очевидно, — продовжувала Тимошенко. — У більшості випадків несправедливими та жорстокими людей на маленьких і середніх чиновницьких посадах робить життєвий устрій. Сьогоднішнє життя довело їх до убогості. Для того, щоб вижити, вони йдуть на все. Ті, хто працює з мідним кабелем — краде й продає мідний кабель, чиновник так само торгує своєю — нехай самою маленькою — владою. Але не треба всіх підряд вважати закінченими негідниками. Ця проблема вирішується чисто економічно.

— Тобто як? — чесно кажучи, я думав, що мені почулося..

— Це всього лише питання наповнення коштами державного бюджету. Ви що, думаєте, що в Германії чи, скажімо, Голландії державні чиновники не беруть хабарів тому, що всі, як один — святі від народження? Ні. Просто держава платить їм гідну зарплату за чесну службу і серйозно карає за зловживання. А Україна сьогодні стараннями влади не просто бідна — зубожіла країна. При розумній та чесній побудові економіки доходи бюджету досягнуть цивілізованого рівня, котрий дасть гарантію бюджетникам — у тому числі й чиновникам — що у них буде достойний європейський рівень життя.

— Все одно красти будуть… — щиро зітхнув я.

— Не будуть, — пані Юля говорила спокійно, але з якоюсь абсолютною вірою. — Не так-то легко й не від хорошого життя людина йде на підлість чи злочин. І майже кожен вибере чесне життя, щоб не порушувати закони і не ризикувати мати справу з судом і справедливою карою, якщо його труд відповідно оплачується. Просто, живучи в злиднях, ці люди змушені були заховати поняття "достоїнство" і "чесність" у дальні комори своєї

свідомості… І це теж — на совісті нинішніх вищих керівників країни.

Я вже думав, як заперечити, але раптом пригадався мені немолодий вже, товстуватий і лисіючий гаїшник, який колись зупинив мене на пізній, майже нічній, одеській трасі на під'їзді до Києва. Після традиційних суперечок і такої ж традиційної десятки без усяких квитанцій (справедливості ради скажу, що їхав справді дуже швидко) потер він спітнілого лоба і видихнув:

— Та якби ж мені платили по-людськи, хіба б я оце тут із тобою торгувався!..

Я НЕ ЧИТАЮ ГАЗЕТ

Це правда. Я читаю один "товстий" глянцевий журнал (по-своєму унікальний: у ньому, крім реклами, іноді трапляються цікаві розповіді про життя людей), і вирізки з газет, що мають відношення до мене особисто або до когось із друзів чи ворогів. Газети мене відучив читати радянський час — тільки повний дебіл, мені здається, міг любити "Известия", в яких не було "известий" і "Правду", де не було ні слова правди. Але це моєї нинішньої справи не торкається…

Цю статтю я все-таки прочитав. Надто вже яскраво розказали про неї телевізійні новини всіх каналів. Стаття була про відкритий лист Віктору Ющенку від пані Юлі, де вона запропонувала створити єдину політичну команду на парламентські вибори.

І правильний, справедливий лист, та тільки чомусь невесело мені було читати його. По-перше, подобається мені Віктор Ющенко, чого брехати? Він усім подобається, до нього відчуваєш симпатію, іноді незрозумілу.

І я так прямо і сказав пані Юлі — мовляв, сумно мені, що не разом вони, не виступають за відродження країни пліч-о-пліч.

— Все, що я могла зробити для об'єднання, я зробила, — гірко посміхнулася пані, — але політичне життя розвело нас по принципово різних політичних світах. Я керувала в уряді дуже специфічним напрямком — паливно-енергетичним комплексом, де обертається половина усіх тіньових фінансів країни, там їли з корита всі клани, вигодувані на грудях президента. Мені вдалося "очистити" від цих нахлібників сферу реалізації електроенергії, нафти і природного газу. Це принесло в державний бюджет більш ніж десять мільярдів гривень, і за ці гроші було виплачено заробітну плату

вчителям, лікарям, усім бюджетникам, пенсії, пільги і субсидії, які даються бідним для оплати за електроенергію, газ, тепло, воду.

Ще приблизно 5,5 мільярда гривень, відібраних у

"футбольних" кланів, було направлено на нормальне виробництво електричної енергії, оплату праці шахтарів, енергетиків, атомників. Я просто зробила те, що давно треба було зробити. Те, що обіцяли до хрипу, били себе в груди чиновники, починаючи з президента, з усіх високих трибун України. А насправді, "боротьба з корупцією і тіньовими грошима" так, як вона велася до нашого уряду, — це поганий театр і велика брехня, гра в наперстки на вищому політичному рівні. Про те, що ніхто ніколи навіть не планував з цими речами боротися, мені стало очевидно з перших хвилин роботи в уряді. Тому що зникали підготовлені документи, не з'являлися на наради міністри, єдино відомою йому мовою матюків кричав на мене президент.

Здивував секретар Ради з національної безпеки і оборони Євген Марчук, котрий, втративши елементарну пристойність, з усім арсеналом КГБ-шних "примочок" пішов у бій проти мене на захист "старих кримінальних" порядків. Добре запам'ятався мені колишній комсомольський ватажок міністр економіки Сергій Тигипко, який найбільш професіонально саботував мою роботу: дуже складно було перемогти його псевдонаукові аргументи. Я ще тоді подумала, наскільки сильніше, цинічніше, нахабніше ця "нова генерація" візьметься захищати від контролю суспільства свої зовсім незаконні інтереси, коли нарешті дорветься до всієї повноти влади…

Але, хоч як було б організоване, жорстоке і всюдисуще це пов'язане спільним інтересом корупційне середовище, справжні реформи в паливно-енергетичному комплексі таки сталися. Всюди, крім вугільної промисловості. Мене звільнили саме у той день, коли вдалося провести через наш

уряд програму реформування вугільної галузі. І у цю секунду всі, хто боронив мене і мої реформи, сховали руки за спину і знову попливли за течією підлабузництва і компромісу… Віктор Андрійович Ющенко — чесна людина і, мені здається, любить Вітчизну. Але просто завдяки своєму "неконфліктному характеру хоче уникнути боротьби з олігархічною владою. І має наївну надію перемогти на виборах у їхній команді, взятий ними у кільце, і звідти, з вовчої зграї, сіяти "розумне, добре, вічне"…

Я, здається, сказала — наївно. Це не так. Скоріше —

трагічно. ПОРЯДНИЙ І ПОДАТЛИВО-М'ЯКИЙ ПОЛІТИК У ЩІЛЬНОМУ ОТОЧЕННІ ХИЖИХ І ЗДАТНИХ НА ВСЕ ЦИНІКІВ — ЦЕ ТРАГЕДІЯ. І для

народу, який пов'язує з іменем Ющенка свої надії, і, перш за все — для самого Віктора Андрійовича. М'який політик (навіть якщо замішана ця м'якість на внутрішній культурі й інтелігентності) — легка жертва для нинішньої влади, котра

укріплюється в злочинах, у якої всі по-бандитськи пов'язані. Вони його просто зацілують і задушать у "дружніх" батьківських обіймах. Як політика і особу — перш за все… Цього не можна допустити. І тому я хотіла, щоб ми йшли на вибори разом однією командою. Але, очевидно, президент йому заборонив.

/ тут згадався мені персонаж "Дракона" Шварца — милий, розумний та безмежно інтелігентний архіваріус, блискуче зіграний у фільмі В'ячеславом Тихоновим, всенародно улюбленим нашим Штірліцем. Розумний цей чоловік також спеціально наблизився до трону влади, щоб "драконівські методи" пом'якшити і про народ турбуватися. Але роки з того часу минули, і ось уже залякано старається колись красивий і стрункий, а тепер старіючий державний службовець переконати (не інших людей, ні, самого себе у першу чергу), що не так вже все погано при владі дракона, що "є і хороше", що в державі —

стабільність… І дуже не хочеться розуміти йому, що даремно прожите його життя, тому що побудовано цю відносну стабільність на драконівській диктатурі і загальній покірній нужді…

— На жаль, у сьогоднішній Україні нерішучість — риса, згубна для лідера, — зробила висновок пані Юля.

У самої Тимошенко нерішучості немає. Чесне слово. Але є, мені здалося, велика досада, що Віктор Ющенко і вона — не разом. І ще: тривога за нього звучала так зрозуміло й щиро…

ЛІДЕР

— Ось Ви весь час кажете — лідер, лідери… По-вашому, зараз Україні більш важливо привести до влади не потрібну партію чи блок, а особистість?

— Саме так. Аюдей хочуть зовсім заплутати десятками об'єднань, блоків, новонароджених партій і течій. Ті, хто грабував країну десять років, розрахували вірно — збита з пантелику, стомлена від багатьох своїх щоденних проблем людина обов язково заплутається у цій мішанині партій (у ній і самі політики часом не розбираються). Але ж ціль все одно є незмінною — залишити реальну владу в руках "сімей" — того ж Кучми і тих, хто навколо нього. Ви що, справді думаєте, що всі ці "Нові генерації", "зелені", жіночі партії та інші виникли самі по собі, з повітря?..

— Я запитав про лідерство… — нагадав я.

— Так, я пам'ятаю. І говорила все це лише для того, щоби попередити людей — вас обманюють, закликаючи голосувати за свіжоспечені" партії, їх немає, цих партій, вони — вигадка кучмівських платних "технологів", їхнє завдання — створити ілюзію дуже демократичної багатопартійності і відволік — ти

увагу знесилених турботами людей від реальної політичної

боротьби… Чи Ви думаєте, що повністю підлеглі Суркісу і Медведчуку телеканали "Інтер", "1 + 1" будуть так щедро, кожен день і багато давати слово в ефірі політичним суперникам? Та ці екзотичні партії зелених, фруктових, жіночих ініціатив розкручують так — жоден "Памперс" не має такої реклами.

— А як же не попастися на цей гачок?

— Та дуже просто. Партія є політичною силою, якщо це команда людей, які йдуть за конкретним лідером. А у нас за багатьма партіями з дуже красивими назвами ховається якраз наш багатоликий гарант Аеонід Кучма і такі його підручні, як Суркіс, Медведчук, Азаров, Пінчук… Гляньте на обличчя цих людей. Послухайте, що і як вони говорять? Вам не страшно за країну, яка знаходиться під їхньою повною владою?.. Крім того, при системі пріоритетів партій (а тим більше — блоків) легко уникати особистої відповідальності за те, що діється у державі. Україна повинна знати персонально, в обличчя ту людину, що взяла на себе владу і високі обов'язки перед державою і кожним громадянином. Україна має знати в обличчя людину, яка відповідає за все, що діється в країні. Україна повинна мати лідера. Тому треба обирати не розрекламовані партії, а лідера.

Ох, як би стрепенувся я, застільний вільнодумець і стихійний демократ, при цих словах десять років тому! Та й п'ять-шість теж! Лідер! Скажіть ще — фюрер!.. Досить нам "батьків націй і народів"! Наїлися!

Але зовсім недавно — ще до знайомства з пані Юлією — якось раптом зрозумів я з подивом, що губить нас якраз замаскована під справжню демократію (тобто, владу народу) система. Що дуже вже хитро підрихтували її під свої інтереси люди бездушні й жорстокі. Уркагани у білих сорочках. І врятувати Україну (я тоді навіть трохи злякався від такої наче "недемократичної" думки) може

зараз тільки лідер — відважний, компетентний, котрий не боїться приймати рішення і дивитися народу в очі. Був же у турків Лтатюрк, у американців — Рузвельт, у поляків — Валенса… Та й гКаннаД'Арк у французів була —

й а «Г

хоч І середньовічний приклад, а красивий І чесний… І врятували вони свої країни, було діло…

— Різні держави переживали дуже різні періоди у своїй історії, — ніби прочитала мої думки пані Юля. — Але завжди під кінець з'являлася сила під керівництвом лідера, яка брала на себе владу і відповідальність і виводила ці країни з кризи.

"Добре, якби в Україні це так само вийшло зараз, а не років

через сто, — промайнуло в голові. — Своїми очима побачити хочеться…

А БАТЬКІВЩИНА — ОДНА

/ все ж таки закон жанру вимагав чергового хитрого питання.

— Здивуєтеся, але я з Вами згоден, пані Юльо. А як же бути з "Батьківщиною", Вашою партією? Ви ж від неї не відмовляєтеся, не виступаєте як самостійний лідер?

— Говорячи про потребу лідера, я не хотіла агітувати за тоталітарність і культ президента — до схожої ситуації нас як раз успішно підводить "демократ" Леонід Кучма… Якщо пам'ятаєте, я раніше говорила про роль "команди", необхідної будь-якому, навіть самому чесному і грамотному керівнику. А що стосується "Батьківщини", то сьогодні це — особлива партія.

— ???

— Зараз люди сприймають політичні партії як фірми, як комерційні компанії, куди вони приходять, наче на службу — виконати замовлену роботу і одержати високу зарплату. Ну, а

якщо пощастить, то й піднятися службовими сходами — до великих грошей, дач, інших радостей…

— А в "Батьківщині" не так?

— Якщо в підтримувані владою партії люди приходять ради придбання чогось, то в "Батьківщину", швидше, втрачаючи все — наперекір шансу "ухопити", вислужитися, часто ризикуючи достатком своїх сімей… Але ж приходять і приходять!

— А як би Ви сказали — чому?

— Люди починають розуміти, що треба поборотися за свою країну, за свій народ. Та й за самих себе — в зруйнованій країні не можна бути благополучною людиною. Як не можна побудувати міцний дім на гнилому фундаменті…

Я засумував від цих слів. Я ж, лоб здоровий, усе граю в удачу, радіючи своєму відносному благополуччю. Та і не я один такий…

ДВА СЛОВА НА БУКВУ "Ф"

З "Батьківщиною" мені, взагалі-то, і так все зрозуміло було. Не прийдуть люди працювати до опальної й оббреханої Тимошенко у пошуках легкого заробітку і казенних дач… Та й назва сама у цієї партії тепла і сильна. Правильна для країни, доля якої вирішується. У мене з іншим громадським утворенням, з розумінням і прийняттям його, глибокі проблеми були.

— "Батьківщина" — це здорово, пані Юльо. А ФНП Ваш, тобто Фронт національного порятунку? Хороше місце словом "фронт" не назвуть. Екстремізмом трохи пахне, войовничими маршами… А народ же наш. — мирний, до насильства відчуває огиду. Ні, я, звісно, по собі суджу, але ж і я сам — не норвежець і не узбек…

Вона подивилася на мене уважно і — дивна річ, прочитав я

думки пані Юлі, хоча телепатією не займаюся.

"Ти~то не узбек, але судиш по собі, ситому, талановитому, сімейними та іншими проблемами не замученому… Але ж Україна — це не Хрещатик, де ти любиш посидіти теплими вечорами за чашкою кави під деревами з лампочками. Це — величезна країна, колись золота, а тепер понуро-нужденна і майже позбавлена віри… Стогне від злиднів — без грошей, без тепла і світла!.."

Звичайно ж, вона, пані Юля, вголос цього не сказала. Мені й телепатичного контакту вистачило з верхом, щоб почервоніти та на стільці посоватися.

— Так, українські люди прекрасні у своєму мудрому миролюбстві… — промовила вона. — Але, знаєте, всякому терпінню настає кінець. Недавно кілька молодих хлопців — не з демонстрацією, ні, просто так — по вулиці гуляли у своєму містечку. І йшла їм назустріч жінка середнього віку в оранжевому жилеті — чи то прибиральниця вулиць, чи то ремонтниця. І була вона сивою та чемною, з добрими очима. Зупинила хлопців і — знаєте, що сказала? "Годі вже вам гуляти, хлопці, час автомати брати…" Люди доведені до краю, а недарма ж кажуть, що "найстрашніше у світі — це гнів доброї людини"… Ось так.

— Значить, хочете, щоб люди взялися за зброю?

— Навпаки — роблю усе, щоб цього не було. Доведену до краю людину не треба закликати до насильства — вона піде на це сама, у сотий раз зрозумівши, що іншого виходу у неї немає. А зараз, слава Богу, вихід є. Скоро вибори. Парламентські. А там — і президентські не за горами. Навіщо ж вмирати за достойне життя, якщо за нього можна просто проголосувати?

/ правда — навіщо?..

— І ще одне хочу сказати, — ледве помітно посміхнулася пані Юля. — Об'єднання ми назвали ФОРУМ національного порятунку. ФОРУМ, а не ФРОНТ.

— Так що — влада постаралася "пересмикнути карти Р Тимошенко задумалася.

— З одного боку, напевно, так, і це теж. Наприклад, щоб таких як Ви — не ображайтеся — налякати… Але я думаю, що саме народ у своїх розмовах перейменував слово "форум" на слово "фронт". Саме наш народ — найбільш мирний і терплячий на світі…

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ КОБЗАРЯ

— Що ж виходить, пані Юльо, це не Ви і Ваші соратники організували безпорядки у Києві 9-го березня?

— Ні. 9-го березня я була в тюрмі… Я думаю, взагалі ніхто нічого не організовував, надто швидко обурення людей

"президентськими методами керівництва" вилилося на вулиці.

Я ніколи не забуду інший день — у грудні. Це було наступного дня після обнародування диктофонних записів розмов президента у своєму кабінеті, де він, не соромлячись, обговорював зі своїм оточенням можливість знищення журналіста Гонгадзе, схеми дискредитації лідерів опозиції і незалежних суддів, варіанти отримання незаконних особистих доходів, а також інші свої, м'яко кажучи, нешляхетні плани.

Я тоді працювала в уряді, вікна мого кабінету виходили на вулицю Грушевського, і мене відірвав від роботи шум натовпу. Я, гарно пам'ятаю, відчинила вікно і побачила багатотисячне море людей з примиреними між собою на цей короткий час червоними і жовто-блакитними прапорами. Я побачила спокійні, але впевнені обличчя людей, одухотворені справедливістю свого громадянського вчинку. Вони відкрито йшли сказати безчесним людям у президентському палаці — "ні". "Ні" — мирне, але настійливе! Я була в ту мить горда і щаслива за свою країну. Тому що переконалась остаточно: наші люди — не німа маса, вони — народ, в якого є гордість,

мужність і почуття справедливості! (це найбільш емоційні слова, які я почув від пані Юлі за весь час. І тут таки вона заговорила на звичній вже, такій не трибунній мові). — Я б дуже хотіла, якби у мене була можливість (того ж 9-го березня) розумно організувати обурених людей, але виступи виникли стихійно, на хвилі гніву, і влада кількома уміло здійсненими провокаціями зробила з них безпорядки, які потім довго показували по телевізору, смакуючи найгірші деталі…

— Думаєте, змогли б зупинити сутичку?

— Принаймні, зробила б усе, щоб її не сталося. Секунду я вагався — сказати чи промовчати… Сказав.

— Знаєте, а багато хто того дня жалів не тих, що мітингували, а міліціонерів. Я — теж…

Вона здивовано підняла брови:

— А як інакше? Щоб з байдужістю дивитися на все, що відбувалося тоді, треба не мати серця. Я пам'ятаю пронизливу мить, коли демонстранти вставляли в щити молодих солдатів червоні гвоздики, а ті, замість того, щоб їх прибрати, прикріплювали міцніше. Цієї миті мені здалося, що зараз вони всі, і солдати, і демонстранти, побратаються у одну велику команду заради боротьби за своїх батьків, матерів, дітей, коханих проти геноциду. Але тут "в самий раз" з'явилися провокатори і почали сутичку. Страшне видовище… Українські хлопці, замість того, щоб захищати народ від злочинців, б'ються зі своїми ж братами, захищаючи державного злочинця, на мою думку, Кучму і його

камарилью… Це тяжко і неправильно…

/ повисла пауза. Ми двоє мовчали. І думали — я переконаний — про одне і те ж…

ЩОБ БУЛО ЧЕСНО

Було ще одне запитання (крім того, яке про тюрму), з котрим я не поспішав, тягнув час. До того ж спеціально.

Тому що вже полюбив пані Юлю — я давно признався. І все ж не міг я, насправді, не запитати її про Павла Лазаренка — занадто вже тісно переплели їхні політичні долі газети та телеканали. Прямо партія і Ленін — близнюки-брати! Я не вважаю себе генієм, але все ж таки навчило мене письменницьке ремесло відчувати людей, і тому ніяк не пов'язувалися вони у мене: чітка і мужня пані Юля — і Лазаренко, людина із зовнішністю директора ринку і замашками диктатора… Добре, чого тягнути?

— Пані Юльо, а що з Лазаренком? Ви ж з ним знайомі?

— Звичайно. Мене дивує, як зараз люди, котрі працювали з ним багато років як одна команда: Аеонід Кучма, Євген Марчук, Іван Кириленко, Сергій Тигипко, Віктор Пін-чук, Анатолій Кинах, Микола Азаров, Микола Швець та багато-багато інших, нині роблять вигляд, що знати його не знали і ніколи ніякі питання з ним не вирішували. Сміх і сум.

— А як складалися Ваші стосунки?

— Коли я як керівник корпорації ЄЕСУ вирішувала на державному рівні питання ліквідації боргів України перед Росією за природний газ, ми, звичайно ж, зобов'язані були з ним співпрацювати як з прем'єр-міністром. Власне кажучи, і з ним, і до нього, і після нього по цій проблемі співпрацювали всі: прем'єр-міністри, президенти і всі приватні корпорації, які займалися погашенням газових боргів. І всі, крім нашої корпорації, — без успіху.

Так от, не хочу брехати — хватка і енергія Лазаренка вражали. Мені і моїм товаришам навіть почало здаватися, що він — сильний союзник у боротьбі за квітучу Україну. Та ілюзії були недовгими. Дуже скоро нам стало зрозуміло, що його методи керівництва країною для нас не підходять. І наша команда вся повністю вийшла з партії "Громада" задовго до падіння Лазаренка.

— Але Ви ж мали з ним спільний бізнес? Були партнерами? Навіть підозрюють, що Ви давали йому хабара.

— Це все брехня. Я не буду виправдовуватись, а наведу протест Верховного Суду на незаконні дії генеральної прокуратури проти мене. Цей протест підписаний 12 квітня 2001 року особисто Головою Верховного Суду Віталієм Бойком. Цитую: Сформульоване звинувачення виключає кваліфікацію дій по частині 2 статті 170 Карного Кодексу України". Для інформації:

стаття 170 передбачає відповідальність за дачу чи отримання хабарів, в даному разі мова йде про мій нібито комерційний зв'язок із Павлом Лазаренком.

Це факти. Опустити політичного конкурента у сфабриковану грязюку у нашій країні — діло однієї секунди. Зараз я борюся за своє чесне ім'я в судах, які почались з моєї ініціативи. Але про це підконтрольним владі засобам масової інформації розказувати заборонено.

Я вкінець перестав хоч щось розуміти.

— Пані Юльо, засоби масової інформації хором довго пояснювали людям (і пояснили!), що Ви — права рука Павла Лазаренка, його "спільниця", "подільниця", спадкоємиця і взагалі…

— Отож, непогано придумано. Коли Кучма вирішив знищити свого друга і конкурента Павла Івановича, то навіть не уявляв, яким несподівано корисним для нього буде добротно зроблене "офіційне корупційне пугало" Аазаренка. Скільки корисних функцій зможе воно виконувати особисто для Кучми. Коли керівна верхівка хоче когось знищити як політичну фігуру, телеканали "інформують" про її "зв'язки з Лазаренком". Навіть соціаліста Мороза кучмівські політтехнологи намагаються пов'язати з Павлом Івановичем. Що називається — повний абсурд… Насправді ж з ним був пов язаний — і дуже тісно й давно — сам президент…

— Чому ж тоді "вирішив знищити"?

— Це ще простіше, — схоже, я проходив політичний лікбез, 'ліквідацію безграмотності". — В якийсь момент

Кучма і оточення зрозуміли, що Лазаренко хоче і зможе сам стати президентом України. Смішно…

— Було б смішно, якби не було так сумно…

— Я про інше: смішно, що така хитра людина, як Лазаренко, не зрозумів, що підписує сам собі вирок: Леонід Кучма "со товарищі" могли пробачити йому все — бездарний розвал економіки країни, продаж цілих "шматків" України, це для них звична щоденна справа, та що завгодно!.. Але тільки не спробу, навіть саму думку про президентство!.. Як кажуть — осквернив святе!.. Ну, а "пристібнули" мене до його швидко зробленого іміджу злодія і державного злочинця, щоб спробувати убити мене політично… Я не Павло Лазаренко, у мене немає особистих грошей на валютних рахунках, у мене нема і не було нечесного бізнесу. Мене нема за що судити і звинувачувати. Тому можна лише "притуляти", "пристібати" штучно до чужих гріхів. І намагатися таким чином відсторонити від політики.

Намагатися? Та я не те, що думав — і не сумнівався майже,

що Лазаренко і Тимошенко — спільна зграя!.. Таки вдалося їм, телевізорам нашим, запрягти до одного воза "коня" і "трепетную лань".

— Тому Кучма й боїться, як вогню, американського суду над Павлом Лазаренком. Про кого, про кого, а про Леоніда Даниловича, його "сім'ю" і про вкрадені у народу мільярди Лазаренко розказати може. Тим більше, ображений він на "друга дитинства", який став зрадником…

— Але тоді ж усе й спливе на поверхню!

— Тоді спливе, — спокійно і невесело кивнула Тимошенко. — А поки що багато хто у наш міфічний "зв'язок" повірив. Ось Ви, наприклад…

А крити було ж нічим… Добре, знову запитання підвернулося. Несподіване, хороше запитання.

— Пані Юльо, а ось Ви сказали, що у Лазаренка хватка

і енергія були. Можливо, думаючи про свою кишеню, він підняв би країну — хоча б тому, що у багатого народу вкрасти можна більше, ніж у бідного? Якби тоді став Лазаренко президентом, добре це було б для України чи ні? Пані Юля підняла на мене серйозні очі-каштани:

— Ставши професійним політиком, я зрозуміла, що це була б катастрофа, — вона задумалася, — Втім, я бачу, набагато більшою катастрофою є нинішнє правління Кучми, що обставив себе натовпом маленьких "кучм" — не таких помітних, але жадібних і жорстоких, котрі безперервно відривають

..смачні шматки від нашої ледве живої Батьківщини…

І НІХТО НЕ ДОВІДАЄТЬСЯ…

Після розмови про Лазаренка мене наче обпалила думка — гостра, нещадна у своїй несправедливості — адже влада може вигадати й озвучити будь-яку брехню про пані Юлю!!! Причому упевнено і безкарно. Стомлений робітник увечері що робить — та телевізор включає! А там — портрет 'принцеси-бандитки" у всій красі! І немає у людини ні сил, ні бажання, ні можливості перевірити — правду йому кажуть чи поливають грязюкою чисту й сміливу жінку. І не просто жінку — політика, який може засмальцьовану долю цього робітника зробити світлою і радісною!..

Прорвало мене, одним словом.

— Пані Юльо! Ви ж так ніколи не переможете ні на яких виборах! Вам на екран треба!.. Вас не я на дачній веранді чути повинен, а мільйони й мільйони, народ український!..

І знову мене вразив її спокій. Цього разу з початку

навіть розізлив. V — Телеканалів, незалежних від Кучми і його оточення,

немає. Для мене ця форма спілкування з людьми, на жаль, майже недоступна. Один раз, коли я ще працювала в уряді,

мене мали б показати у відомій програмі "Саме той", знаєте, напевно… Так ось, вірний кучміст Долганов подзвонив "шефу", і той йому (я потім про це випадково довідалася) відповів коротко і ясно: "Ти краще тричі підряд Симоненка, Вітренко і Мороза покажи, хоч усіх разом, ніж її хоч раз, усьок?" — пані Юля усміхнулася з легкою гіркотою у погляді. — Долганов, звичайно ж, "усьок", шлях на телебачення — будь-яке — був для мене закритий раз і назавжди.

— / Ви так спокійно про це говорите? — я майже бісився.

— Знаєте, я спершу теж дуже сильно переживала те, що мене намагаються примусово ізолювати від людей. А потім зрозуміла — нічого у "них" не вийде. Ясно, що дати мені вільно говорити по телебаченню, для Кучми і "спільників" — значить добровільно піти під суд за свої знущання над народом і грабіжництво без міри. Але — ось що мене заспокоїло — хоч де б я була, чую від людей теплі слова підтримки і надії… Після таких зустрічей я особливо гостро відчуваю, що не можу не виконати свій обов'язок, не можу відступити ні на один крок… І дарма влада думає, що кольоровою рекламою (її, до речі, запрошені з-за кордону спеціалісти роблять, цікава деталь, правда?) можна вічно морочити голову десяткам мільйонів. Не повірите — я навіть у тюрмі відчула віру людей. А там, здавалося б, не найкраще місце, так?

Дякую, пані Юльо. Дякую. Ви самі заговорили про тюрму — жахливе місце, від якого зарікатися не можна, але в якому опинитися — не дай Бог! Тепер я вже не зможу не запитати Вас про нього, хоча навіть у мене, чужої людини, стискається болем серце, коли уявляю Вас у камері, де панує холод та важке повітря. Великі виразні очі Олександра я в цю хвилину малодушно намагався не згадувати…

ПЕРЕКУР

Але спершу я все-таки перекурив у студеному й нічному (хоча — не такому вже й нічному, просто темнішає рано) дворику дачі. Сосни за парканом розгойдувались і шуміли під холодним, передзимовим уже, вітром. Я кутався в куртку, звично затягуючись некорисним ароматним димом…

Від непогоди і передчуття великих, справжніх уже холодів, особливим теплом та затишком віяло від жовтих віконець дачі. І дивився я на пані Юлю, яка говорила з кимось по телефону, крізь квадрати дерев'яної рами, планки якої навхрест перетиналися. Але хоч як я себе провокував, не викликали ці вікна асоціацій з тюрмою, надто вже були людяними і домашніми. Досить гратися,

писака, — сказав я собі. Все одно ти просто час тягнеш. Вона там БУЛА. А тобі, бачиш, навіть слухати неприємно, чистоплюю! Я загасив сигарету у взятій зі столу попільничці і переступив поріг — до тепла і світла…

ПРО ЗАСТІНОК

— Тюрма, звичайно, дуже страшне місце, — як завжди неголосно заговорила пані Юля, і я приготувався до описів казематних жахів, що холодять кров, але — вже не в перший разі — помилився. — Аюди знаходяться у зовсім нестерпних умовах. Звичайно, там вистачає далеко не святих. Але більшість затриманих потім, після суду виявляться невинними. Чому вони тоді сидять у жахливих середньовічних умовах роками? Роками! Без надії на справедливість. Без милосердя і яких-небудь вибачень, коли бувають помилки. Серед них багато дітей. (До речі, дитячий тюремний корпус з'явився при Леоніді Кучмі і серед тутешнього люду так і

зветься — "Кучмівка"). І ніхто не поспішає з судами, які повинні або покарати їх, або звільнити. Якщо це — закон, то що тоді беззаконня? Я ділила їхні страждання, хвороби, голод. Замерзала, коли замерзали вони. І терпіла з ними побої, коли їх били. Разом з ними я щодня помирала від відчаю. І думала, що мільйони людей в нашій країні живуть не краще, ніж у в'язниці.

Я приріс до стільця. Вона не скаржилася. І навіть не демонструвала мужність. Вона просто ГОВОРИЛА НЕ ПРО ТЕ, ЯК СТРАЖДАЛА ВОНА, А ПРО ТЕ, ЯК

СТРАЖДАЛИ ІНШІ ЛЮДИ. Так, хлопці, не на барикадах, а на милому дачному диванчикові судилося мені зрозуміти, що відрізняє народного лідера від усіх інших. Таке діло…

— А навіщо Вас посадили, пані /ОльоР Щоб залякати? Губи пані стиснулися у сувору лінію, і тільки по цьому

здогадатися можна було, що не сталева вона — спливають нещадно у пам'яті тюремні "радощі". Але голос звучав звично.

— Період залякувань уже закінчився. Кучма й олігархічна верхівка просто вирішили знищити мене. Це був останній крок. Я не повинна була вийти з тюрми…

— Але все-таки Вас виправдали?

— Це окрема історія, — очі пані Юлі раптом стали дуже-дуже теплими, і я дав собі слово, що випитаю цю саму "історію" як би там не було, не забуду. — Я зараз про інше хочу сказати. У довершення до нашої розмови про популярність та агітацію… Люди, які мене охороняли в тюрмі, я не сумнівалася (а потім довідалася, що так воно й було), мали наказ створити для мене нестерпимі умови, щоб довести до самогубства… Навіть керівника державного департаменту по виконанню покарань,

дуже порядну людину в літах, Кучма звільнив, підозрюючи у м'якому до мене ставленні, — я завмер. — Так ось, якщо й виконували мої сторожі волю на-

чальства, то без старання та ініціативи. І не дивно — не кати ж вони від Бога, їх земні матері народили, і вся їхня жорстокість — від тої ж таки сліпої безпросвітності, від якої потерпають всі — що в тюрмі, що на волі. А в'язні дивилися на мене з теплотою і повагою. Персонал, звичайно, не міг відкрито проявляти до мене симпатію, але таємно, непри-мітно, деякі мене підтримували — хто зайве покривало принесе на ніч (наче не помітивши того, що вже є), хто тихо, крізь зуби, прошепоче: "Тримайся, Юльо…" Дрібниці це, мабуть, але ж як вони допомагають там, у кам'яному мішку з постійно ввімкненим світлом, якби Ви знали! Кучма і не підозрював, що саме там, у камерах і коридорах СІЗО, він до кінця утвердить мене у тому, що я на вірному шляху. Дивно, президент — тюремник, а ті тюремники, що служать йому — звичайні люди, такі ж знедолені, як усі інші… Але тінь підозри несправедлива тюрма все ж на мене кинула — багато довірливих людей досі вважають, що "чесну людину не посадять". Дай їм Бог ніколи не пересвідчитися в зворотному на прикладі своїх близьких…

ТАЄМНО

, Пані Юля продовжувала говорити. Диктофон, мигаючи червоним оком, все записував, а я все думав — вона так і не згадала про те, про що мені розповів один поважний чоловік у погонах (прізвища, звичайно, не назву — не хочу, щоб він їх, ці самі погони, незаслужено втратив). Тоді він, звичайно, не при погонах був — на рибалці все відбувалося, біля тріскучого вогнища…

А розповів він мені — так, між іншим — що, привізши Тимошенко в тюрму, посадили її першим ділом в абсолютно чорну — без промінчика світла — камеру. Посадили — і "забули' про неї на три години… Спосіб давній, перевіре-

ний — запеклі бандити і то від повного мороку "пливуть дуже швидко, а вже всілякі там бізнесмени, з розкішних приміських котеджів привезені, так уже через п ять хвилин ридати починають, як діти — дуже великий контраст між звичними розкошами і жахливим чорним застінкам. Потім з надламаними "працювати" легше…

До чого це я веду? А до того, що він захоплено говорив: "Уявляєш, старий, вона мовчала! МОВЧАЛА СОБІ!!! Відчинили замок — а вона сидить на сумочці своїй арештантській… І ні однієї сльози! Ні хріна собі баба, уявляєш?!.."

Не уявляю. І сам би таким сильним бути, це точно, не зміг. Тому я — це я, а вона — Юлія Тимошенко… Та сама.

А ПАНІ ЮЛЯ ПРОДОВЖУВАЛА…

— До речі, інші в'язні — іншого слова для тих умов, в яких ми знаходилися, не підбереш — часто просто по-батьківському опікували мене. Хоч ніхто їх до цього не примушував, навіть навпаки — напевно ж вище начальство наказало не заступатися за "державну злочинницю"… Так ось — навіть під час обіду мені старалися виловити з величезного спільного котла тюремної баланди хоч трохи їстівний шматок…

/ тут я згадав!

АНАНАСИ В ШАМПАНСЬКОМУ!

— Хвилинку, пані Юльо! (як я тільки міг забути!!?). — Баланда?.. Та я як зараз пам'ятаю — телеканали наперебій, боячись запізнитися, показували три дні підряд список продуктів, який Ви в тюрму замовляли!.. Хіт тижня був — Тимошенко у камері їсть сьомгу, профітролі, усякі ананаси…

— Так, — кивнула пані, — хороший був хід. Підлий, але талановитий… Це не Долганов вигадав, він так не вмів… Явно трудився хтось із запрошених спеціалістів. УЯВІТЬ собі — сидить яка-небудь людина вдома, перед телевізором і думає: "От же ж сволота ця Тимошенко! Я собі на свободі не можу хліба купити, а вона в тюрмі рябчиків їсть!" Дуже підлий обман. Але тоді, в СІЗО, я нічого про це не знала. І була розчулена до сліз тим, що в'язні знову ж таємно підкладали мені в миску хоч щось, за тюремними мірками, смачне..

СВЯТО

— Але найщасливішим моментом у тюрмі, якщо так взагалі можна говорити, було 8-е березня, жіночий день. І люди прийшли мене привітати. Тисячі людей…

— Як прийшли?! В тюрму?..

— Звісно, ні. їх ніхто б не пустив. Просто я почула, як безліч голосів разом повторюють: "Юля, Юля!", припала до решітки… І тут у небо злетіла хмарина повітряних кульок, до кожної на нитці була прив'язана квітка чи плакат "Поздоровляємо!". Я могла бачити їх тільки здалеку, але більш дорогого подарунка на жіноче свято не мала ніколи… Це був єдиний раз, коли я заплакала в тюрмі… — Тимошенко опам'яталася. — Тільки не кажіть нікому, добре?..

Даруйте, пані Юльо, скажу. Надто це красиво і по-людськи… Шкода, не було в тому тюремному небі випущеної мною кульки…

ОБРАЗА

— Найбільш образливе, — почала пані Юля, і я нагострив вуха, — це те, що навіть тяготи, які довелося мені пережити, допомагають Кучмі з його оточенням робити з

мене злочинницю… Вони ж сподіваються, що люди не підуть

за "скомпрометованим політиком"… Телеканали хором кричать про кожну несправедливу кримінальну справу, заведену проти мене. Я розумію, що це зона брехні. Але зараз, коли всі ці кримінальні справи розвалюються одна за другою, причому закривати їх змушена сама ж прокуратура під тиском суду з формулюванням "за відсутності складу злочину, чому продажні телеканали про це не кричать так само дружно, як кричали про відкриття кримінальних справ? Чому людям не повідомляють, що всі обвинувачення стосовно російської, української контрабанди з мене цілком зняті? От про це людям не сказав ніхто. Хоча в таких випадках заведено вибачатися — звинуватили ж на замовлення, брехливо, несправедливо… А виходить, що голі звинувачення залишаються в пам'яті людей, а виправдання — ні.

/ знову (вкотре) спливло в голові давнє, здавалося б, давно забуте. У райончику, де я жив з батьками (років шість мені було), проживав величезний добродушний дядько Данило. Якось приїхала міліція (всі, ясна річ, збіглися подивитись) і, скрутивши Данила, засунули його у "воронок" і повезли. А людям об'явили, що затриманий Данило як підозрюваний у вбивстві. Мовляв, хтось бачив його на місці злочину, чи ще щось у такому роді…

Так от. Данилові пощастило. Майже одразу спіймали справжнього вбивцю, Данила випустили, навіть вибачилися (не по телевізору, звичайно, так і про арешт всій країні не повідомляли ж). До того ж, як заведено, прийшов дільничний міліціонер, пояснив усім, що помилка вийшла, невинну людину два дні у камері протримали… Наче все зрозуміло. Та от тільки з того дня стали всі побоюватися цього милого чоловіка велетенського зросту. І нам, дітлахам, суворо-пресуворо наказали його боятися. І ми боялися…

Легко зробити з людини злочинця, так, пане президенте? Обвинуватити кілька разів несправедливо, а там люди все самі додумають…

ДУША (казка про королівського суддю)

Пам'ятаєте, я обіцяв собі й вам, що обов'язково з'ясую історію звільнення і виправдання пані Юлі? Я, звичайно ж, випитав, і зараз розкажу її вам у вигляді казки. Чому у вигляді казки? Самі зрозумієте.

Так ось, в якомусь царстві, у тоталітарній державі жив-був королівський суддя. Він не був чесною людиною — хіба чесний може бути суддею у тоталітарній державі, самі подумайте? Суддя вірно служив своєму королю-тирану, часто посилав на плаху невинних або виправдовував злочинців. Така у нього була робота. Він не повинен був бути справедливим. Він повинен був виконувати королівські укази. Так повинні діяти судді у деяких

царствах… Король любив свого суддю за слухняність і нагородив його мішками золотих монет і багатьма нагородами — стільки нагород не отримували навіть безстрашні лицарі на війні.

Люди звикли до того, що суддя не буває справедливим. Люди багато до чого звикають. Вони були переконані, що жива душа, яку Господь дає при народженні кожному (а королівський суддя теж був колись маленьким хлопчиком, так-так, не дивуйтесь!..), давно покинула суддю — залишились тільки зле обличчя, мантія і дерев'яний молоток. А більше для його роботи нічого й не треба.

Але одного разу на суд привели молоду і красиву дівчину з весняним ім'ям Юлія. Вона, ясна справа, була страшною злочинницею — хотіла, щоб усі люди жили щасливо, щоб не було тиранів і катів, а головне — щоб люди перестали

звикати до всього потворного. Тому що, коли звикати до всього потворного, то перестаєш помічати, яке гарне світанкове сонце і райдуга після дощу, а значить — живеш тільки для того, щоб померти…

Тепер ви зрозуміли, що Юлія була страшною злочинницею? Так ось, за це король наказав судді оголосити дівчину винною і жорстоко покарати. Всі люди знали, що так і буде. Коли це таке було, щоб королівський суддя не послухався свого володаря! Ніхто й подумати не міг, що жива душа не покинула суддю, а просто заснула й дуже довго спала — є така хвороба, особливо часто вона чомусь зустрічається у тих, хто служить королям у деяких державах. Правда, як правило вона спить у них до самої смерті, поки її не розбудять на тому світі… А у нашого судді душа несподівано проснулася! До того ж, саме в той день, коли треба було судити дівчину Юлію. Суворий суддя одягнув мантію, взяв молотка, вислухав обвинувачення і голосно об'явив, що дівчина невинна. Тому що справді не можна не помічати краси світанкового сонця і райдуги після дощу, і польових квітів, і взагалі — всього прекрасного, що створив і подарував нам Господь. І не можна жити тільки для того, щоб померти!

І наказав суддя негайно відпустити Юлію.

Король, звичайно, страшно розгнівався. І наказав судді передумати. Але в судді вже жила людська душа, і він не послухався. Тоді король наказав варті зірвати з грудей колишнього королівського судді всі нагороди, відібрати всі золоті монети, а самого його віддати під суд! Так ті й зробили.

Але дівчина Юлія була вже на свободі. І всі люди чули, що вона невинна. І ще чули, що жити без радості не можна. І багато людей заборонили собі звикати до всього потворного. А цього король боявся більше за все на світі…

А в судді більше немає золота та нагород. І король

обіцяє посадити його у темницю. Але суддя все одно дуже щасливий — хіба може не бути щасливою людина, яка знову відчула, що у неї є душа?!.

* * *

Я розповів вам історію виправдувального судового рішення по Юлії Тимошенко. "Дурниця!.. Казки!.." — скажете ви. Тому я й розказав казку, хоча все саме так і було насправді. І живе на світі суддя з душею, що прокинулася. І є у нього ім'я, по-батькові і прізвище. І його зараз хочуть знищити.

А от ви не помічаєте, що до дуже вже багато чого потворного ви зуміли звикнути?..

ЦЕ Я ПІДСЛУХАВ…

Відчував я зі світлим сумом, як закінчується, наближається до обкладинки книжка моя про пані Юлю. Чи потрібна? Забутому вже замовнику — явно ні, для мене самого — може, найбільш потрібна в житті, головна з усього, що довелося за роки написати. Тільки не у мені ж справа — хочеться, щоб як можна більше людей прочитало її, може, непослідовну, але сумно-чесну…

І відчуваючи (автор завжди це відчуває, повірте на слово) невмолиме наближення останньої сторінки, знову зіграв я "у шпигуна", непомітно включив під столом диктофона, коли ми пили каву з молоком і печивом.

Ні, не зловити на чому-небудь, не спіймати на слові пані Юлю мені не хотілося. Просто цікаво стало — а як вона буде говорити не в диктофон. Дитинство, звичайно, тільки я мудрим і не прикидався…

— Пані Юльо, мені, знаєте, для себе самого цікаво, — я з хрустом надкусив печиво. — Чому саме Ви,ˆе задумую-

чись, готові платити будь-яку, найбільш страшну ціну за спасіння Батьківщини?.. Чому не про себе та своїх близьких думаєте (це ж не соромно, це — у природі людській!), а про всіх нас — різних, не святих, іноді несміливих, часто дріб'язкових і майже завжди корисливих. Я не тільки про інших кажу, сам не кращий!.. Скажіть мені — не як політик, просто по-людськи…

Пані Юля не відклала печиво, не відсунула чашку. Відповіла — просто так…

— Якщо чесно, мені часто ставлять це питання… Мені здається, будь-яка людина, що має хоч залишки совісті, не може спокійно на це дивитися…

Так я намагався підслухати.

СПАЛАХ

Це я спалахнув. Не пані Юля. Вона була дуже спокійна. Тільки бліда — до ранку досиділи…

— Пані Юльо! — закричав я, але тут-таки осікся (всі в домі спали) і продовжував неголосно, але нервово. — Та майже всі невдоволені тим, що в Україні відбувається!.. І знайдіть мені на вулиці людину, яка Кучмі вірить!.. Чи пенсіонера не обманутого!.. Чи молоду людину, яка повністю впевнена у майбутньому!.. Але ж на амбразуру ніхто не кидається, ніхто!

Боягузи ми? Та ні навіть! Ну, може хлопець за дівчину заступитися перед хуліганами, за котика перед зграєю собак… Так ціна ж інша!!.. По пиці отримаєш або там пси покусають… А Ви ж усе, все життя поставили на карту!.. Чому люди матюкають владу в тролейбусах, а не на площах, та й то все тихіше? Чому здоровенні мужики бояться перемін, хоч їм і втрачати нема чого в їхньому убогому житті?! Чому я, тремтяча боягузлива сволота,

не піду завтра на Хрещатик кричати правду про Вас, а якщо й піду, то смислу від цього буде небагато?!

— Ви самі тільки що відповіли собі, — сказала мені ця незрозуміла жінка. — Не треба прирікати себе на втрати і переслідування, якщо це не дасть результату. Той, хто не може і не знає, як зробити вільною і щасливою свою країну, не зобов'язаний присвячувати цьому своє життя. Я — ЗОБОВ'ЯЗАНА, ТОМУ ЩО Я МОЖУ.

Минуть роки. Якось складеться та частина життя, що залишилася. Але ніколи в житті не забуду, що почув і відчув я, стомлений і прокурений, цієї миті. Сидячи за дерев'яним столом. На дачі під Києвом…

ГОЛОВНЕ ПИТАННЯ

Світанок був люто-холодний. Дерева скрипіли від колючого безсніжного морозу. Пані Юля вийшла провести мене до джипа, накинувши щось немодно-зворушливе на плечі. У мене залишалося одне, останнє запитання, ще раніше придумане (пам'ятаєте, я казав?):

— Пані Юльо, а коли Ви станете президентом, що Ви скажете людям у своєму першому зверненні?

Уже відкривши дверцята, я озирнувся.

Пані Юля дивилася на мене.

Вона посміхнулася.

І навіть не молодим, ні, пронизливо-юним було її обличчя.

— Я скажу: "Дорогі мої! Ми з вами перемогли! З цього моменту у нас починається Справжнє Життя! Я вірю, що через три роки ми знову разом будемо святкувати Перемогу. Перемогу над злиднями, безвихіддю, беззаконням. Я з вами, ви зі мною. І всі ми зі своєю Батьківщиною. Ми разом — команда Перемоги!"

ПІСЛЯМОВА АВТОРА

Пані Юльо!

Не знаю, чи допоможе Вам хоча б трохи ця книга — непослідовна і дивна, але я писав її з ніжністю і надією. Хай береже Вас Господь!

Ю.Р.

2002 р., друкувалася під псевдонімом Р. Лоза